

8 maart 1916

De aardappelkwestie.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, op 3 maart:

Vanmiddag werd hier een groot biljet aangeplakt met allerlei besluiten inzake het nog steeds brandende aardappelvraagstuk.

In het eerste brengt de gouverneur-generaal in herinnering, dat hij op 5 december een opneming der aardappelvoorraden gelast had. Nu verneem ik, gaat zijn excellentie voort, dat sommige mensen, die aardappelen hebben, hun gehele voorraad niet hebben aangegeven, omdat zij in de mening verkeerden niet op te moeten geven de hoeveelheden, welke voor hun eigen gebruik of tot voeding van hun dieren nodig waren. Dit is verkeerd: de verplichte opgave omvat alle voorraden boven de 50 kilo. Om nu voorlopig deze nalatigen voor straffen te sparen heeft de gouverneur-generaal goed gevonden dat zij nog tot uiterlijk 18 maart een verbeterde opgave kunnen inzenden bij de gemeenteoverheid van de plaats, waar de voorraden zich bevinden. In dit geval blijven staf en inbeslagname uit.

Vervolgens is er een streng verbod uitgevaardigd om in hotels of eethuizen op te dienen, hetzij als aparte schotel, hetzij als bijgerecht, aardappelen voor het koken geschild. De straf kan hier tot 6 maanden en 5000 mark gaan.

Zij, die beweren dat de aardappelnoed te wijten zou zijn aan opkopen of opeisen door de Duitse overheid, antwoordt zijne excellentie met de volgende woorden: Ik verneem, dat men de bevolking heeft willen doen geloven, dat aanzienlijke voorraden aardappelen van België naar Duitsland zouden zijn uitgevoerd en om die reden de bevoorrading der burgerbevolking moeilijkheden ondervindt. Alle verdachtmakingen van die aard zijn met de waarheid in strijd. In het

geheel, en dat alleen als voorlopige maatregel, zijn er slechts 150 ton aardappelen naar West-Duitsland vervoerd en bovendien 5500 ton naar Frankrijk. Dit totaal is onbetekenend in vergelijking met de 1.700.000 ton, welke de gemiddelde voortbrengst van het generaal-gouvernement uitmaken. De vermindering der aardappelvoorraden is het natuurlijk gevolg van het vermeerderde verbruik, zowel door mens als door dier.

Ik vestig met nadruk de aandacht op het verspreiden van valse geruchten omtrent de oorzaken van het aardappelgebrek en zal met de grootste gestrengheid tegen de schuldigen optreden.

Tot nader order en bijzonderlijk totdat de voorraden, die naar alle waarschijnlijkheid nog voorhanden zijn, maar verstopt worden gehouden, ontdekt zullen zijn, zullen de binnenlandse voorraden aardappelen vooreerst en zoveel doenlijk ter beschikking worden gesteld van de werkliedenbevolking en van de armeren, wiens hoofdzakelijk voedsel uit dit voedingsmiddel bestaat. Evenzo zal gehandeld worden met de uit het buitenland aan te voeren aardappelen. Wat de meer gegoede klassen der bevolking betreft, zo koester ik de hoop dat zij de sociale plicht zullen beseffen, welke de tegenwoordige omstandigheden hun opleggen, en dat zij om zich te voeden zoveel mogelijk tot andere etenswaren, welke minder onder het bereik der kleine beurzen vallen, hun toevlucht zullen nemen.

Aan de andere kant verwacht ik dat de gemeentebesturen mij gewetensvol en krachtdadig zullen steunen, om de maatregelen, welke ik alleen genomen heb in het belang der Belgische bevolking, om haar bevoorrading te regelen en te verzekeren, toe te passen.

10 maart 1916

Engeland en de Belgische nijverheid.

Berlijn, 9 maart. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft: Sir Edward Grey heeft enige tijd geleden de Belgische gezant te Londen, Paul Hymans, een nota overhandigd van het Engelse departement van buitenlandse zaken, nopens de invoer van grondstoffen naar en de uitvoer van fabricaten uit België, welke Engeland onder zekere voorwaarden wil toestaan.

Wij kunnen de Engelse voorwaarden, die gedagtekend zijn 17 augustus 1915, woordelijk mededelen. Zij luiden als volgt: De Engelse regering is bereid de uitvoer van waren van Belgische oorsprong naar onzijdige en (met Engeland) verbonden landen toe te staan, onder voorwaarde, dat de belanghebbenden bewijzen dat hun waren van Belgische oorsprong zijn en tevoren bij een bank in het Verenigd Koninkrijk een bedrag deponeren ter waarde van de opbrengst van de verkoop. Om deze reden moeten alle verzoeken om vergunning tot uitvoer vergezeld gaan van: 1. Een certificaat van oorsprong van het gemeente- of het provinciaal bestuur van de Belgische plaats waar de fabriek zich bevindt; 2. Een depositobewijs van een bank, waarbij bepaald wordt, dat de gedeponeerde som voor het einde van de Duitse bezetting niet mag worden aangeraakt, tenzij met toestemming van de Engelse regering. Indien de betaling van de koopwaar voor 31 juli 1915 in België is geschied, moet dit met de stukken worden aangetoond.

De Engelse regering zal geen algemene vergunning van uitvoer voor een bepaalde fabriek of een bepaald soort van waren geven. Elke vergunning van uitvoer moet afzonderlijk worden aangevraagd.

Voorts worden nog voorwaarden gesteld nopens naam en adres van de afzender en de ontvanger, de Nederlandse expeditiefirma, de verschepingshaven en nauwkeurige opgave van het fabrieksmerk en de waarde van de zending.

De Norddeutsche Allgemeine Zeitung tekent hierbij aan: Dat met deze voorwaarden de zo bereidwillig toegestane invoer van grondstoffen en uitvoer van waren onmogelijk is gemaakt, is ieder duidelijk, die op de hoogte is van de voorwaarden van het economisch leven. Reeds het deponeren tot het einde van de bezetting bij een Engelse bank van de verkoopsopbrengst, betekent een snel en onvermijdelijk doodbloeden van de Belgische nijverheid. In plaats van een ruil van waren, zou slechts uitvoer voorkomen zonder dat als tegenwaarde, hetzij geld, hetzij waren in het land kwamen. De industriëlen zouden zomin hun arbeiders kunnen betalen, als hun fabrieken in stand houden, noch grondstoffen kunnen verkopen of op enigerlei wijze over hun bedrijfsmiddelen beschikken. Zij zouden slechts voor zekere tijd Englands handelsbalans verbeteren en dan failliet gaan.

Maar ook de andere door Engeland van de Belgische nijverheid verlangde opgaven zijn niets meer of minder dan een stelselmatige handelsspionage. Met deze opgaven zou Engeland de Belgische handelsbetrekkingen en methoden volkomen in de hand hebben en het zou die, getrouw aan zijn bij het begin van de oorlog uitgesproken leuze, zeker niet ongebruikt laten. Dus ook hier een onmogelijke voorwaarde, die bewijst, dat voor Engeland zelfs ten aanzien van bondgenoten in geldzaken de gemoedelijkheid ophoudt.

Het Duitse bestuur van België heeft ondanks alles, zijn pogingen om de Belgische nijverheid zo goed mogelijk te helpen, niet opgegeven.

In de eerste plaats heeft het reeds in augustus 1915 aan de industriëlen te kennen gegeven, dat de ingevoerde grondstoffen en de voor uitvoer bestemde fabricaten niet zouden worden opgeëist, maar dat het aan de belanghebbenden werd overgelaten de onmogelijke voorwaarden van Engeland opgeheven te krijgen. De onderhandelingen daaromtrent zijn sedertdien slapende gebleven.

Engeland heeft zich na veel over en weer praten bereid verklaard de Belgische nijverheid niet opeens, maar slechts langzaam te wurgen. Eerst heeft het uitbetaling tot een bedrag der arbeidslonen toegestaan, daarna tot het bedrag der productiekosten. Eerst wilde het 45 procent van de verkoopprijs in het land laten, toen 50 procent. In de laatste tijd is dit aanbod voor waren, die Engeland dringend nodig heeft, zelfs tot 80 procent gestegen.

Het Duitse bestuur blijft echter vasthouden aan zijn voorwaarden, die het niet in zijn eigen belang, maar in dat van de Belgische nijverheid moet stellen, en eist volle betaling en het laten varen van voorwaarden, die tot handelsspionage zouden leiden. Het verwacht mitsdien de aanneming der reeds lang gestelde voorwaarden, dit te meer, omdat het zelf alle rekwisities, die Englands economische oorlog nodig maakt, in baar geld betaalt en zo het zijne doet om de verarming tegen te gaan. Het kan slechts geld geven. Grondstoffen moeten de Engelse blokkade passeren. Zolang Engeland intussen de door het Duitse bestuur zoveel mogelijk bevorderde kolenuitvoer als voorbeeld van "plunderingspolitiek" voorstelt, in plaats van te erkennen, dat daardoor honderdduizend arbeiders in de binnenlandse bedrijven levensonderhoud wordt verschaft, zolang de haat zo het verstand benevelt, kan men de Belgen en hun nijverheid niet veel hoop geven op medewerking van de Engelse bondgenoot.

Kardinaal Mercier is in Mechelen teruggekeerd, meldt een correspondent van De Tijd. Er zijn aan de reis van de kardinaal en zijn terugkeer in het bezette gebied incidenten verbonden, welke eerst na de oorlog kunnen worden opgehelderd.

Uit een brief, die kardinaal Mercier geschreven heeft aan Monseigneur A. de Wachter, vicaris-generaal van de kardinaal, op dit ogenblik in Engeland verblijf houdend, deelt deze laatste een en ander mee aan de Belgen in Engeland.

De kardinaal spreekt in die brief van zijn volle tevredenheid “in alle opzichten” over zijn reis naar Rome. In zijn vastenbrief – die vorige zondag in alle Belgische kerken zal voorgelezen zijn – drukt de kardinaal op de verering, de toewijding en de dankbaarheid der gelovigen jegens de paus. “Wanneer ik de heilige vader sprak over een algemene communie voor de intenties van zijne heiligheid antwoordde de heilige vader met deze treffende woorden: “En mijn intenties zijn voor België”. Aangaande de gevoelens van de paus voor het lijden van België trekt kardinaal Mercier het volgende besluit uit zijn herhaalde samenkomsten met de paus: “Mijn dierbare landgenoten, onze heilige vader de paus is nog steeds, en nu meer dan ooit, uw eerbied, uw liefde, uw hoge verering waardig. België is steeds het land van zijn voorliefde. Heb op hem vertrouwen. Wanneer het licht zal dagen en, bij onweerlegbare documenten, de waarheid voor ieders ogen zal stralen, dan zal er een algemene hulde van dankbaarheid oprijzen tot hem en België zal hem nog meer trouw wijden.”

11 maart 1916

Het Belgische leger.

Havre, 10 maart. De koning heeft het besluit nopens de oproeping van de lichterding voor 1916 getekend. Opgeroepen worden de Belgen, die in 1897 geboren zijn en zich in het niet-bezette deel van België of in den vreemde bevinden.

Zij die zich niet laten inschrijven of van woonplaats veranderen om zich aan hun inlijving te onttrekken, zullen als weerspanning worden beschouwd.

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft de volgende verordening uitgevaardigd:

Art. 1. Het is verboden plantaardige en dierlijke oliën en vetten, die tot menselijke voeding geschikt zijn, of waaruit menselijke genotmiddelen kunnen vervaardigd worden, in ruwe of verwerkte toestand tot andere doeleinden dan tot menselijke voeding te bezigen. Uitzonderingen kan de "Oelzentrale" in België toestaan.

Art. 2. Met ten hoogste 5000 mark boete en met ten hoogste drie maanden gevangenis of met een van beide wordt gestraft al wie de bepalingen van deze verordening overtreedt.

Bovendien kan verbeurdverklaring der stoffen, die het voorwerp der overtreding uitmaken, uitgesproken worden.

Bevoegd zijn de krijgsrechtbanken.

Uitvoer van levensmiddelen naar België.

Men schrijft ons:

Het bericht, enige tijd geleden in de pers verschenen, dat er in Den Haag een Belgische commissie was tot stand gekomen, om zich bezig te houden met de uitvoer van levensmiddelen naar België, heeft bij sommige belanghebbenden de voorstelling gewekt, dat deze commissie opdracht had ontvangen om verloven te verlenen.

Dit is echter niet juist. Uitvoerverloven kunnen enkel door de Nederlandse regering, in het bijzonder door het ministerie van landbouw, nijverheid en handel worden verleend. Speciaal voor de uitvoer naar België gebeurt dit na advies van de Nederlandse commissie, voorgezeten door de heer Fleskens, lid van de tweede kamer, te Geldrop.

Alle aanvragen tot uitvoer van levensmiddelen naar België moeten derhalve worden gericht aan de bevoegde minister of aan de

commissie Fleskens, welke kantoor houdt te Eindhoven, Raiffeisenstraat. Deze commissie treedt daarna, zo nodig, in overleg met de Belgische commissie, samengesteld uit de heren A. Buysse, F. van Cauwelaert en C. Huysmans, leden van de Belgische tweede kamer, welke zich in het bijzonder heeft te overtuigen van de betrouwbaarheid der personen, die zich als gedelegeerden van officiële Belgische instellingen aandienen.

Verordeningen in het bezette gedeelte van België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De vrij aanzienlijke reeks verordeningen, de laatste week bekend gemaakt, waarvan ik die over de aardappelen reeds berichtte, heeft voor de Nederlandse lezer weinig belangrijks. Hier volgt nog een nalezing.

Verboden werd het gebruiken van witte of gele fosfor bij het vervaardigen van lucifers en het invoeren van of handelen met deze voorwerpen.

Handel in rundvee en varkens werd vanaf 1 maart slechts toegestaan aan personen, die voor 1 augustus 1914 daarin handelden en als zodanig patent betalen, en aan die, welke van de Duitse overheid daarvoor bijzondere vergunning verkregen.

Verboden werd het slachten van varkens buiten de slachthuizen (het slachten aan huis). De prijs van varkens op de grote markt te Kuregem werd per kilo levend gewicht bepaald op: van 125 kg en meer 3 F, van 80 tot 125 kg, 2,80 F, beneden 80 kg, 2 F, zeugen 2,20 F.

De verkoopprijs van varkensvlees werd aldus bepaald, per kilo:

1^e klasse rug, lendenbraadstuk, ham 4,80 F

2 ^e klasse vers spek, reuzel	4,80 F
3 ^e klasse karbonade, schouder	3,20 F
4 ^e klasse schenkel, kop met vet	1,70 F
5 ^e klasse kop zonder vet	1,20 F
varkenspoet	0,70 F

Tenslotte werden op het tarief van invoerrechten enkele wijzigingen aangebracht en wel:

Bier per hl op fust 10 F, op fles 15 F.

Bereide cacao per 100 kg, 50 F.

Koffie per 100 kg, gebrand 15 F, ongebrand 10 F.

Tabak per 100 kg, ruw 100-130 F, gefabriceerd, sigaren en sigaretten 1000 F, andere tabak 220 F.

De accijns op wijn in fles per hl 90 F, anders ingevoerd 30 F per hl.

Alles te vermeerderen met een bijrecht van 10 procent en de accijnzen.

14 maart 1916

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

21/24 februari.

Mijn oude makker de miljonair, eigenlijk bedelaar van ambacht, is een echt Brussels type aan het worden. Het geeft hem recht, zo niet op uw belangstelling, dan toch op een plaats in deze gedenkwaardigheden van Brussel onder de oorlog.

Niet dat hij onder de oorlog, of ten gevolge ervan, miljonair zou zijn geworden, of bedelaar. Zo menige gedaantewisseling hebben wij zien gebeuren, die op haar Ovidius wacht, van ingenieurs die aardappelwoekeraars, van wisselagenten die importeurs van stearinekaarsen werden. Maar mijn oude makker was miljonair als bij geboorterecht, en het is op dat geboorterecht dat hij zich beroept om, liever dan elk ander, het ambacht van bedelaar uit te oefenen, ook buiten het excuus van de oorlog, hij die trouwens te hooghartig is om welk excuus ook voor zijn daden en overtuigingen op te geven of zelfs maar te zoeken. De oorlog zou dan ook een kwalijk gevonden voorwendsel tot voorstelling zijn, indien hij mijn vriend in zijn houding van miljonair bedelaar niet had verstokt of hem althans een meer uitdrukkelijk uitzicht van zulke verstoktheid gegeven had, in zulke mate dat het algemeen opvalt, en van hem, zoals ik zegde, een Brussels straattype aan het maken is. Hoe zou het niet? Het zeldzamer worden van alle afleiding en de grotere aandachtsspanning die er het gevolg van is, en anderdeels het onmiskenbare deel dat zelfs de meest overtuigende bedelaars in de expansie der algemene armoede hebben (deel dat ze trouwens met aangedikte, haast brutale filosofie dragen, al was die algemene armoede iets als een revanche van hen), die beide factoren in het Brusselse leven op straat werken het omscheppen tot archetype van zelfs het nederigste individu doeltreffend in de hand. En nu moet ik wel bekennen: nederig is mijn oude makker allesbehalve, waar zijn bijzondere zin voor ironie en galgenhumor, voordeligste zijden van het cynisme dat hij aan zijn levensomstandigheden ruimschoots kon ontnemen, hem die geheel onmogelijk zou hebben gemaakt.

Een straattype: ieder kent thans zijne smalle gestalte met de naar voren gestoken schouders en gestrekte nek, als van vigilantenknollen en fatterige blasés; houding van fatalistisch moede arbeid of onontkomelijk weelderige verveling. Zij zou volkomen passen bij de

zeer ingewikkelde voorstelling die hij van eigen psyche heeft, was het niet dat hij de ongelukkige gewoonte had aangenomen veel te snel te lopen, alsof hij het werkelijk druk had, of wilde ontsnappen aan onkiese geldschuimers; hetgeen hem het uitzicht geeft van iemand die in het zweet zijns aanschijns het dagelijkse brood verdienen moet; al is dit nu weer te billijken door de schijn, die hij gaarne aanneemt, van een financier die in voordelige beleggingen niemand achter wil zijn. Gelukkig is daar zijn gelaat, dat alle mogelijke dubbelzinnigheid voor eeuwig en overtuigend uitwissen komt: onder de snor, die weinig korter is dan die van Gustave Flaubert, en als bij deze een uiterst zuiver getekende mond overschaduwde, die pruilt als bij een flirtend meisje en tevens misprijzend staat als bij een bankadministrateur, al is hij vlezig en op het sensuele af beweeglijk, onder de snor, zeg ik, hangt het lange sigarettenpijpje, gemaakt uit het dijbeen van een albatros, waarin de sigaret van een fijn merk, maar die, vanwege de gedwongen zuinigheid, nooit brandt: teken als van lusteloos genieten die een inspanning gelijk, waar men nu eenmaal niet buiten kan, en die bij de last hoort van het leven. Is het de last van het leven die, achter het lorgnet waar een der glazen helaas ongeneeslijk van gebarsten is, maar wiens zwartijzeren omranding van ver als schildpadschelp aandoet, is het de levenslast die zijn oogleden verzwaart zodat zij de sprieterige, onwillekeurig schrandere, en in zijn beste dagen werkelijk ondeugende blik bijna geheel verhelen? Die ogen heb ik sigarenstompjes zien zoeken, of althans vinden, zonder dat zij iets van hun nonchalante guitigheid verloren; zonder dat de superioriteit, waar zij zo'n duidelijk bewijs van zijn, er maar één van haar veren bij inschoot. De neus, hij, natuurlijk fijn en gebogen, laat echter niet na, aan het uiteinde te zwellen op nogal burgerlijke wijze; dit echter kan als vergoelijkende correctie gelden van wat in zijn ogen intimiderend werkt en soms kon doen vrezen voor een al te zelfvoldane adel; was het niet dat de koude hem rood pleegt te kleuren, hetgeen strenge censoren tot de

misplaatste gissing brengt van overdreven alcoholgebruik (gissing te uitzinniger, daar mijn vriend nooit kroegen bezoekt, waar hij de aanwezigheid van vroegere bekenden kan duchten), was het niet, zeg ik, dat die neus soms wat te karmozijnerig is, men zou hem toeschrijven aan een notaris voor hogere standen, die veel jongelingszonden bij zijn klanten vergeven en zelfs goedmaken kan.

Helaas, ook de huid der anders effen en voordelig gevulde wangen is er niet steeds naar om eerbied te wekken, of die ingenomenheid, die zich gaarne uit in een hartelijke zoen: die huid is onbegrijpelijk grauw, en niet zelden rasperig; zodat men aan armtierige slordigheid denkt, waar alleen al te grote gevoeligheid misschien het scheermes doet vrezen en ontvlieden. Gij zult trouwens hebben gemerkt, dat mijn vriend nooit zonder handschoenen uitgaat, die men van ver uit gemsleder vervaardigd zou denken, al zijn zij eenvoudig gebreid uit warme wol; het overige van zijn toilet steekt bij dat van de angstvallige volgelingen der fashion slechts hierdoor af, dat men zich enkele seizoenen achteruit moet denken, om vast te stellen dat zij naar de laatste mode zijn; hun kleur, verre van te schreeuwen, vertoont die als versleten soberheid, waar George Brummel zozeer op gesteld was; bruin of zwart, weten zij zich op schouders en aan ellebogen, te tinten met ros of groen; wat de pantalon betreft, mijn vriend heeft voor de eis, dat men de uiterste rand ervan omgeslagen dragen zal, deze nieuwe vorm gevonden, dat hij hem naar binnen omvouwt; hetgeen dit nut oplevert, dat men er aldus de uitrafeling niet van bemerkt. Meen voor het overige niet, dat de garderobe van mijn oude makker zich zou beperken tot één en steeds hetzelfde pak: gisteren nog verzekerde hij mij, dat hij een geklede jas van mij geenszins weigeren zou, in het geval ik lust zou gevoelen er hem een te schenken; “niet”, voegde hij er aan toe, “om hem op straat onmiddellijk af te slonzen, of zelfs maar om hem te gaan verkopen; maar omdat ik binnenkort in stad moet gaan dineren.” Ik weet dat hij

ook bij andere vrienden van hem, als ik zijn oude schoolmakers, met een dergelijke verzekering gaan aanbellen is; zodat men, dank aan zijn vooruitzicht en een, bij hem temeer, prijsbare zuinigheid, dat hij per slot van rekening toch miljonair is en blijft, - zodat men in 1920 op zijn rug en aan zijn benen wellicht zien zal, hoe de wintermodes onder de oorlog waren. Hetgeen niet zonder cultureel belang is.

Hoe nu mijn vriend tot die toestand van met grandezza gedragen, maar dan toch wel zeer duidelijke en overigens geenszins geloochende sjofelheid is afgedaald? Het is een hele geschiedenis, die ik u verzwijgen zou, indien ik iets beters te doen had, maar waar de lange luie bezettingsuren mij al de tijd toe verschaffen. Het geval is nogal banaal, maar leerrijk in deze tijd van morele revisie. Mijn makker speelt er de rol in van een idioot, al is hij dat allesbehalve en genoot hij verzorgde en volledige humaniora. Waaruit ik u verzoek niet het gevolg te trekken, dat humaniteiten te idioter maken, naar zij verzorgder en vollediger zijn. Men kan vinden dat hij al de eigenschappen bezit van de perfecte luiaard, vermits die humaniora hem tot niets beters dan tot de bedelstaf hebben gebracht. Waarop ik u weer antwoorden zal, dat ik minstens zo lui als mijn vriend ben, die, om door de wereld te geraken zonder bedoelde staf, alleen misschien maar had moeten vergeten, dat hij ooit humaniora had gestudeerd: volkomen subjectief oordeel trouwens, dat ik al intrek voor het geheel is geuit; want ik weet dat overwegend standsbesef vooral mijn authentiek miljonaire oud-makker liever naar de bedelstaf deden grijpen dan naar welk ander, voor hem vernederend, maar meer renderend ambacht. Waaruit gij weer niet besluiten moet, dat ik de standen afschaffen wil. - Wat ik dan eigenlijk wil? U een geschiedenisje vertellen (vermits ik daar juist de tijd toe heb), dat ik acht vol wijze lessen te zitten; die gij er zelf moogt uit trekken, zo gij daar lust toe hebt en ik het u verzoeken mag ... Ziehier dan.

Zoon van een bekend advocaat, die, zelf zonder noemenswaard fortuin, getrouwd was met de dochter van een rijk grootindustriël, had hij het ongeluk zijn vader te verliezen op het ogenblik dat hij, negentien jaar oud, zijn middelbare studies behoorlijk geëindigd had. Enig, en daardoor verwend kind, dacht hij er niet aan, een universitair diploma te halen: een bijzondere aanleg voor wat het ook weze, en zelfs voor overtollig geld verteren, voelde hij niet; hij was daarenboven rijk, of zou het later althans zijn, en dan zou hij wel een belegging vinden voor zijn goed en kundigheden.

Intussen leefde hij braaf en zorgeloos, zonder dat hem maar iets kon verweten worden, tenzij, misschien, dat hij niet genoeg dacht aan geld verdienen of uitgeven. - Een jaar nauwelijks na de dood van haar echtgenoot ging zijn moeder een nieuw huwelijk aan met een man die, veel jonger dan zij, niet veel ouder was dan haar zoon. Deze, onverschillig van karakter, zelfs tegenover zijn moeder, kreeg het niet in het hoofd zich hierover te ergeren; daar werd hem trouwens de tijd niet toe gelaten; de nieuw gehuwden gingen naar Frankrijk wonen; de jongen werd het deel uitgekeerd dat hem toekwam op de, niet zeer grote erfenis van zijn vader; de vader van zijn moeder had echter zijn testament in deze zin vermaakt, dat heel zijn fortuin, waar de moeder alleen het vruchtgebruik van kreeg, op zijn hoofd werd gesteld. Hij bezat voorlopig genoeg om stil en deftig, zonder werken, te leven; en later moest hij miljonair zijn; zodat voor hem geen reden tot hoofdbreken bestond.

Aan voordelig beleggen van zijn geld had hij niet gedacht; toen hem daartoe door een familielid gelegenheid geboden werd. Hij nam, zonder geestdrift en ook zonder achterdocht aan. Een paar jaar verliepen. Zijn intrest werd hem punctueel uitbetaald, zodat hij geen reden zag om zich verder om zijn geld te bekommeren. Hij deed daarop een nieuw, niet-onbelangrijk erfenisje: de neef, die zijn fortuin beheerde, wist hem te bewegen ook dat geld in dezelfde zaak

te steken. Hij, blij van eventuele zorgen af te zijn, en trouwens volkomen gerust, vroeg niet beter. Het belette niet, dat korte tijd daarop de zaak van die bloedverwant ineens stortte, en heel zijn fortuin in het faillissement meesleurde.

De goede grootvader was intussen gestorven: aan zijn onmiddellijke bijstand viel dus niet meer te denken. Met zijn moeder had hij zo goed als geheel gebroken; na een kortstondige briefwisseling die schaarser werd, had hij niets meer van haar gehoord; voor de begrafenis van haar vader was zij niet eens overgekomen ... Toen hij de krak vernam die al zijn geld verzwolg, schreef hij haar om hulp: haar vrij bitsig antwoord was, dat hij later rijk genoeg zou zijn, vermits haar vader haar alleen vruchtgebruik van zijn fortuin gelaten had, dat hem na haar dood ongerept zou toekomen; dat zij intussen voor hem niets doen kon, daar haar man grote verliezen had geleden, schulden had moeten maken die moesten aangezuiverd worden, zodat de opbrengst van zijn geld nauwelijks voldoende was om rond te komen. Nu eerst ging hij wat dichterbij naar het leven van zijn moeder informeren: hij vernam hoe diepongelukkig zij was met die slampamper van een tweede echtvriend, wie zij niets kon weigeren. Hij gevoelde medelijden met haar: hij drong niet aan.

Zonder goed te weten wat hij er zoeken wilde, kwam hij naar de hoofdstad wonen. De bloedverwanten die hij er had, hielpen hem een tijdje, maar waren dit alras beu. Hij dacht na, wat hij wel zou kunnen verrichten om in zijn onderhoud te voorzien. Hij had sobere gewoonten, weinig behoeften, leefde zuinig en kuis, reeds toen hij zich enige orgie had kunnen permitteren. Dit was hem van groot nut, - maar toch niet voldoende om niet van honger om te komen. Toen hij naging, wat hem van zijn kundigheden dienstig kon zijn, om aan die eventuele hongerdood te ontkomen, vond hij echter niets. Praktische kennis had men hem nooit gegeven; al zijn schoon Grieks en Latijn had hem sedert onheuglijke tijden begeven, en zou

trouwens onvoldoende geweest zijn om er les in te geven. Er viel zelfs niet aan te denken, handelsklerk te worden: daar miste hij opleiding voor; toen hij er aan dacht, agent van een assurantie te worden, waar nog wel gelegenheid toe was, bemerkte hij voor het eerst, dat al de betrekkingen die hij had, en die voor hem de enig denkbare slachtoffers waren, hem kenden als een jongen van veel te goeden huize, dan dat hij zich in deze hoedanigheid bij hen aanmelden kon. Het standsbewustzijn ontwaakte in hem, terzelfder tijd met het gevoel van zijn vernedering. Hij was een "déclassé", hij wist het, en het maakte zijn geval ongeneeslijk ...

Intussen had het diepe ongeluk van zijn moeder haar een nieuwe genegenheid geschonken voor haar zoon. Behoefteloosheid aan liefde keerde haar naar haar kind, nu zij merken moest dat haar tweede man nooit anders dan haar geld had bemind. Buiten zijn weten om stuurde zij aan haar zoon een maandelijks pensioentje van vijftig frank: meer kon zij ongemerkt niet oversparen. Voor haar zoon was het een Dorado: hij had al zoveel honger geleden, zonder enig vooruitzicht op een dagelijkse boterham; anderdeels wist hij zo goed hoe moeilijk het is, en hoe men er alle fierheid prijs voor geven moet, om aan enige bezigheid te geraken, dat hij vaarwel zei aan alle uiterlijke weelde, en miljonair, als rentenier ging leven ... op een zolderkamertje. Zelfs voor zulke primitieve installatie was zijn frank en half daags onvoldoende: hij nam de filosofische gewoonte aan, zijne vroegere makers geld af te doen. Zekere dag meende ik, dat het mijn plicht was, hem aan een kleine boetpredicatie te onderwerpen; als antwoord citeerde hij mij glimlachend de cynici, daarna de stoïci, om te eindigen met de grondbeginselen van de christelijke naastenliefde, waarop hij mij geld vroeg voor een reisje naar Oostende: het was vakantietijd, en in geen twee jaar was hij aan zee geweest ...

Toen brak de oorlog uit: gedwongen brak zijn moeder de geldzendingen uit Frankrijk af. Hij deelde het mij mee, met de

bevestiging dat ik nu natuurlijk wat meer last van hem zou hebben. Ik bood hem aan, naar een plaatsje voor hem te zoeken, aan de Volksvoeding bv. Hij bedankte mij zonder grote ingenomenheid. Toen hij het plaatsje kreeg, ging hij er één enkele dag naar toe, waarna men hem niet meer terug zag. Ik ontmoette hem; hij groette mij met enige verlegenheid. Toen ik hem vroeg waarom hij aldus afzag van verzekerd dagelijks voedsel, antwoordde hij: "Ach! ik heb zo weinig nodig! Als ik er maar niet als een schooier uitzie ...". Hij rook naar alcohol. Ik deed het hem opmerken, waarop hij verontwaardigd zegde: "Ik mag toch iets hebben om mij te troosten?!" Zonder grote overtuiging, alleen met enig plichtsbesef, zegde ik iets van de troost die men vindt in het werk. Hij haalde zijn schouders op met miljonairmisprijzen, en antwoordde: "Ja, gij misschien, die werk hebt naar uw zin; maar ik heb talent voor niets, ik; niets, van wat ik heb geleerd, dat mij tot iets kan dienen; en dan, als een borrel mij evenveel troost verschaft als werken!" Daarop nam ik afscheid van hem, zonder goed te weten of hij van zijn standpunt uit geen gelijk had ...

Een andermaal ontmoette ik hem weer: hij vertelde mij, niet zonder aandoening en fierheid, dat hij een kind uit het water had gered. Ik wenste hem geluk. "Ja!" zei hij, "in gewone tijd zou ik gedecoreerd worden; het zou een soort rehabilitatie zijn; ik zou mij weer de vroegere gevoelen. Maar nu ..." Ik zag dat hij weemoedig werd, en daar kan ik bij bedelaars niet tegen. Ik zocht redding in het soort galgenhumor waar hij zich een dankbare specialiteit van gemaakt heeft. "Wil ik u geld lenen voor een eind koord?", vroeg ik hem, "gij kunt het mij teruggeven in een betere wereld!" "Ik geloof niet in een betere wereld", was het ongelooflijk antwoord van deze miljonair, die het tot bedelaar had gebracht ...

Nu kent gij hem: gij kent hem beter dan de Brusselaar die langs het boulevard slentert, en hem, in zijn vergroende, maar altijd netjes

afgeborstelde jas, de spaarzaam uitgedoofde sigaret tussen de tanden, de grijs gehandschoende handen op de rug, voorbij ziet spoeden als naar een dringend rendez-vous. Ontvlucht hij zijn misère? IJlt hij zijn toekomstige miljoenen tegemoet? Of geeft hij zich alleen wat oefening tot verdrijven van de kou? (Onlangs toonde hij mij onder zijn hagelblank frontje dat hij geen hemd aan had: "Het is in de was", vertrouwde hij me toe). Hij loopt alleen misschien achter zijn geluk, achter Het Geluk dat voor hem onmogelijk is geworden de dag dat hij sociaal uitgeschakeld werd. Waar vindt hij het verbindingspunt terug? Helaas, niet in zichzelf! En ook niet elders, dan door alles af te leggen wat het leven enige waarde bijzet, als daar is, bijvoorbeeld, waardigheidsgevoel, besef van maatschappelijk nut, voldoening vanwege hulpbetoon aan minder bedeeden ...

Maar genoeg: ik heb beloofd geen zedenlessen te trekken uit een geschiedenis, die alleen bedoelt, u een tijdje bezig te houden.

Gelijk het de Brusselaar bezighoudt, de held ervan voorbij te zien lopen, waarvan hij niets anders denkt dan: "Nog een bedelaar!"

Het Crédit foncier de Belgique, te Brussel, keert over het afgelopen jaar 5 procent dividend uit. De Union du crédit de Bruxelles keert eveneens een dividend uit van 5 procent.

15 maart 1916

Verordeningen in België.

Generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België heeft voor het gebruik van aardappelen in het bezette Belgische gebied weer een aantal verordeningen uitgevaardigd. Een verordening betreffende het gebruik van aardappelen in hotels en dergelijke luidt:

Art. 1. Het is verboden, in hotels en in spijshuizen aardappelen, die rauw geschild geworden zijn, als hoofdschotel of als bijgerecht op te dienen.

Art. 2. Overtredingen van bovenstaande bepaling worden met ten hoogste zes maanden hechtenis of gevangenis of met ten hoogste 5000 mark boete gestraft. Ook kunnen beide straffen tegelijk uitgesproken worden.

Art. 3. Bevoegd zijn de Duitse krijgsrechtbanken.

In een bekendmaking van generaal von Bissing wordt gezegd:

Bij verordening van 5 december 1915 (Wet- en Verordeningsblad blz. 1405) had ik het opnemen van de ter voeding der burgerbevolking beschikbare voorraden aardappelen bevolen.

Het is te mijner kennis gekomen, dat bezitters van aardappelen hun voorraad te laag hebben aangegeven, gedeeltelijk in de mening, dat de hoeveelheden voor eigen gebruik, namelijk voor de voeding van mensen en dieren, evenals voor plantgoed bestemd, niet onder de voorgeschreven aangifte vallen. Deze opvatting is onjuist. De verplichte aangifte omvatte de gezamenlijke voorraden, voor zover zij in het geheel 50 kg te boven gaan.

Dientengevolge heb ik onderstaande verordening uitgevaardigd, die het alle bezitters van aardappelen mogelijk maakt, zich aan de onder art. 4 der verordening van 5 december 1915 (Wet- en Verordeningsblad, blz. 1405) bepaalde straffen te onttrekken, door nogmaals hun voorraad aardappelen, doch volledig, aan te geven.

De in bovenstaande bekendmaking bedoelde verordening luidt:

Blijft vrij van de straf onder art. 4 der verordening van 5 december 1915 (Wet- en Verordeningsblad, bla 1405) bepaald al wie ten laatste op 18 maart 1916, vroegere onjuiste of onvolledige aangiften van bij hem in bewaring zijnde aardappelstapels heeft verbeterd. In dit geval worden ook de stapels aardappelen, die vroeger niet aangegeven werden, niet verbeurd verklaard.

De nieuwe, volledige aangifte moet bij de overheid der gemeente gedaan worden, in wiens omschrijving de aardappelen voorhanden zijn.

Tenslotte maken wij nog melding van de volgende bekendmaking van generaal von Bissing:

Het kwam te mijner kennis, dat men beproefd heeft de bevolking te doen geloven, dat grote hoeveelheden aardappelen uit België naar Duitsland verzonden werden en daaruit de moeilijkheid spruit om de burgerbevolking te gerieven. Dergelijke beweringen zijn in strijd met de waarheid. Er werden in het geheel slechts 150 ton aardappelen, en dit slechts uit noodhulp, naar West-Duitsland en bovendien 5500 ton aardappelen naar Frankrijk verzonden, een hoeveelheid, die bij de gemiddelde voorbrengst van 1.700.000 ton in het gebied van het generaalgouvernement, nauwelijks in aanmerking kan komen. Het afnemen van de aardappelvoorraad is alleen het gevolg van toegenomen verbruik voor de voeding der mensen en de voeding der dieren.

Ik waarschuw uitdrukkelijk voor het uitstrooien van valse geruchten omtrent de oorzaken der heersende schaarste aan aardappelen en zal tegen de schuldigen allerstrengst optreden.

De voorraden aardappelen van het land zullen van nu af, inzonderheid tot dat de naar alle waarschijnlijkheid nog verborgen

gehouden stapels ontdekt zijn, zoveel doenlijk, bij voorkeur voor de werkende en behoeftige klassen beschikbaar gesteld worden, wiens voeding hoofdzakelijk uit aardappelen bestaat. Hetzelfde zal geschieden met de aardappelen, die gebeurlijk uit het buitenland ingevoerd zullen worden. Van de meer gegoede standen verwacht ik, dat zij hun ware maatschappelijke plicht inziend, onder de huidige omstandigheden, tot het voldoen van hun behoeften, zoveel mogelijk zulke levensmiddelen zullen kiezen, die voor de minder gegoeden niet toegankelijk zijn.

Evenzo reken ik erop, dat de Belgische gemeenteoverheden mij bij het toepassen van mijn uitsluitend in het belang der Belgische bevolking genomen schikkingen, tot het regelen en verzekeren van de volksvoeding nauwgezet en krachtdadig zullen steunen.

16 maart 1916

De Duitsers in België.

Londen, 16 maart. Naar de Times uit Parijs verneemt, schrijft de Temps, dat uit onderzoekingen van Amerikanen is gebleken, dat Duitse ambtenaren in België grote hoeveelheden voedingswaren, door commissies van bijstand verstrekt, naar Duitsland hebben doorgezonden. De Amerikanen hebben gedreigd de toevoer te verminderen of er zelfs geheel mee op te houden.

Men meldt ons:

Naar wij vernemen, nadert de dubbele Duitse draadversperring over de gehele Nederlands-Belgische grens haar voltooiing. Bericht werd, dat de ruimte tussen de beide draden overal 200 meter is. In afwijking daarvan hebben de Duitsers over de grenslijn Stabroek-Essen deze afstand verbreed tot 500 meter. Een boer daar werd de keuze gelaten de draad vlak langs zijn huis te doen spannen en

Belgisch onderdaan te blijven of zijn hoeve te verlaten en deze tussen de grenslijn te stellen.

Hij koos het eerste.

17 maart 1916

Voor de Belgen.

Men meldt ons, dat in Engeland gelden zijn bijeengebracht voor ondersteuning van Belgische oorlogswezen, thans in Nederland verblijvend. Het comité is voornemens, tijdelijke lokalen in te richten, waar de kleinen zullen opgenomen, verzorgd en onderwezen worden. Met het beheer van het werk is belast de heer J. de Bueger, Lange Voorhout in Den Haag. Het bestuur komt in handen van mevrouw Van de Werve, bijgestaan door de heer dr. Dallemagne.

Verder is in Engeland een comité gesticht voor de heropbouw en het herstel van België. Dit comité heeft zeer belangrijke geldsommen verzameld en wil van nu af steun verlenen aan alle personen, wiens huizen tengevolge van de oorlog vernietigd zijn.

De Belgische vluchtelingen in Nederland, die in deze omstandigheden verkeren, kunnen zich schriftelijk wenden tot mr. J. de Bueger, Lange Voorhout 17, in Den Haag. Het Engelse comité stelt ter beschikking van de belanghebbenden uiteenneembare woonhuisjes, die eerst in Nederland kunnen opgesteld worden en na de oorlog naar België kunnen worden overgebracht.

18 maart 1916

Het Belgische leger.

Het Belgische Staatsblad van 4-11 dezer bevat het volgende Koninklijke besluit:

Art. 1. Het contingent van het leger bestaat, voor de duur van de oorlog, uit het contingent door artikel 1 van de besluitwet van 1 maart 1915 vastgesteld alsook uit het bijzonder contingent voor 1916, zoals het hierna vastgesteld wordt:

Het contingent der militielichting voor 1916 bestaat voor de duur van de oorlog, uit al de Belgen door hun ouderdom tot de lichting van 1917 behorend, dit wil zeggen geboren in 1897 en die, op de datum van het huidig besluit zich bevinden, of te rekenen van die datum zich bevinden zullen in het thans door de vijand niet bezette gedeelte van België of in den vreemde.

Art. 2. Bijgevolg zullen al de Belgen geboren tussen de 1^e januari en de 31^e december 1897, die niet onder de wapens zijn op de datum van het huidig besluit, zich moeten doen inschrijven in de voorwaarden die zullen worden vastgesteld voor de verschillende landen, door onze ministers van oorlog en van binnenlandse zaken.

Art. 3. Zij zullen vervolgens uitgenodigd worden te verschijnen, opdat er beslist zal worden aangaande hun lichamelijke geschiktheid, voor wervingscommissies, die later door onze ministers van oorlog en van binnenlandse zaken zullen worden aangeduid.

Art. 4. De jongelingen, door de wervingscommissies volstrekt ongeschikt voor de dienst verklaard, zullen bepaald van de dienst vrijgesteld zijn. Zij, die tijdelijk ongeschikt zullen bevonden worden, zullen enkel uitgesteld worden.

Deze uitgestelden zullen niet mogen van verblijf veranderen zonder er vooraf de minister van binnenlandse zaken kennis van te geven.

Het tijdstip, waarop de uitgestelden aan een nieuw onderzoek zullen onderworpen worden, zal bij ministerieel besluit vastgesteld worden.

Art. 5. Er zal beroep mogen ingediend worden tegen de beslissingen van de wervingscommissies, zowel door de voorzitter der commissie als door de belanghebbenden, voor de beroepscommissie te Havre, bij het koninklijk besluit van 16 augustus 1915 ingesteld.

Art. 6. Zullen weerspannigen of nalatigen zijn naar de zin van de art. 10 en 27 der wet op de militie, zij die zullen nagelaten hebben zich te doen inschrijven of te verschijnen voor de gedingbeslissende rechtsmacht.

Zullen daarenboven als deserteurs beschouwd worden, bij toepassing van de besluitwet van 5 januari 1916, zij die van verblijf zullen veranderen om zich aan de wervingsverrichtingen te onttrekken of die, met hetzelfde doel, bedrieglijke middelen zullen gebruiken en inzonderheid de uitgestelde miliciens hierboven bedoeld die van verblijf zullen veranderen zonder er vooraf de minister van binnenlandse zaken kennis van te geven.

De weerspannigen en de nalatigen zullen nochtans, indien zij niet onder de toepassing vallen van de besluitwet van 5 januari 1916 hierboven vermeld, mogen verontschuldigd worden door de wervingscommissies of de beroepscommissie en gelijkgesteld door hen met de gewone miliciens.

Het koninklijk besluit zal kracht van wet hebben op de dag van zijn bekendmaking in het Belgische staatsblad.

Wolff meldt uit Brussel, dat baron von Bissing, de gouverneur-generaal in België, de statutaire algemene vergadering van het Belgische Rode Kruis tegen zondag 26 maart in het Senaatsgebouw te Brussel bijeen heeft geroepen.

19 maart 1916

Brussel, 18 maart. Op grond van de censuurverordening, door het Duitse bestuur in België uitgevaardigd, en waarbij het maken van gedrukte stukken zonder toestemming der censuur strafbaar wordt gesteld, is – evenals in januari 1915 – tegen de drukker van de herderlijke brief van kardinaal Mercier ter gelegenheid van de vasten, een gerechtelijk onderzoek begonnen. De drukker en vier leden van zijn personeel zijn in hechtenis genomen.

Men deelt ons mede:

Onder benaming: Belgisch Diamantinstituut voor Oorlogswezen is er te Antwerpen op 1 mei 1915, door de zorgen van de Belgische diamanthandelaars en –bewerkeren, een stichting gevormd, welke zich tot doel stelt het opnemen, opvoeden en onderwijzen van oorlogswezen. De standregels van de stichting bepalen, dat de voorkeur bij de opnemingen zal gegeven worden aan de kinderen, wiens vader zich bijzonder verdienstelijk wist te maken tijdens de oorlog. De stichting beoogt de wezen in bijzonder daartoe geschikte lokalen te huizen, de kleinen een volledig middelbaar onderwijs te laten genieten, met inbegrip van hogere studies bij mogelijke gevallen. De bijdrage ter bestrijding der onkosten zal, zo mogelijk, uitsluitend door de diamanthandelaars en –bewerkeren afgeworpen worden. De eerste beschermelingen zullen eerlang opgenomen worden.

Het uitvoerend comité: Willem Lommaert, C. Marien, H. Peeters, J. Praats, J. Snijers, J. Schoofs, A. van Eeckhoven, W. van Rijswijck. De leden: E. Adriaenssens, J. Beruck, F. Cnaeps, H. de Groof, G. Delien, C. Jacobs, L. Lorson, J. Pauwels, J. Peeters, B. Meeussen, F. Rombouts, V. Roolant, A. van den Acker, M. van den Bosch, F. van Gastel, F. van Reeth, F. Vergauwen, F. Verschueren.

20 maart 1916

Kardinaal Mercier.

Brussel, 19 maart. Naar aanleiding van de herderlijke vastenbrief van kardinaal Mercier heeft de gouverneur-generaal von Bissing een lange brief aan de kardinaal geschreven, waarin hij zegt: Er kan natuurlijk niet de minste twijfel aan bestaan, dat ik uwe eminentie nooit zou beletten, de gelovigen datgene mede te delen wat de heilige vader door uw mond te hunner kennis laat brengen. Maar bovendien begeeft uwe eminentie zich in uw herderlijke brief in politieke beschouwingen, waartegen ik beslist verzet aanteken. Het is gewoonweg onverantwoordelijk als uwe eminentie ongegronde verwachtingen aangaande de afloop van de oorlog wekt.

Zo vermeldt uwe eminentie onjuiste uitlatingen van personen, die geheel buiten de gebeurtenissen staan en zeker niet voor deskundigen kunnen doorgaan. Zij spreken van de mogelijkheid van een door hen gewenste beslissing. Met zulke willekeurige mededelingen brengt uwe eminentie de lichtgelovige bevolking in schadelijke opwinding, waarin zij zich tegen het bestuur van de bezetter verzet. In het bijzonder ontoelaatbaar is in uw herderlijke brief nog de toespeling op de bedreiging van de godsdienstvrijheid van de bevolking in het bezette gebied. Uwe eminentie weet het beste hoe volkomen onrechtvaardig deze verdachtmaking is. Onder de huidige omstandigheden zal ik nu iedere ophitsing tot vijandige gezindheid tegen de bezettende macht streng vervolgen. Zo ik tot dusver vergrijpen van geestelijken aan uwe eminentie ter bestraffing volgens de kerkelijke tucht overliet, voor het vervolg moet ik dat nalaten, want uwe eminentie geeft zelf het voorbeeld van weerspannigheid. Bijgevolg is van uw invloed geen resultaat te verwachten. Uwe eminentie zal mij weer willen antwoorden, dat ik sommige uitlatingen van de herderlijke brief verkeerd verstaan heb. Daar dergelijke verklaringen geen vruchten dragen, ben ik niet meer geneigd ze opnieuw te laten plaats vinden. Ik ben veel meer

vastbesloten in de toekomst niet meer te dulden, dat uwe eminentie misbruik zal maken van uw hoge ambt en politieke onrust zal veroorzaken, waarvoor ieder eenvoudig burger ter gerechtelijke verantwoording geroepen zou worden. Ik waarschuw uwe eminentie niet meer met politieke werkzaamheid op de voorgrond te treden.

Uit België.

Vlaamse bladen bevatten de volgende verordening van generaal von Bissing:

Art. 1. Het is verboden plantaardige en dierlijke oliën en vetten, die tot menselijke voeding geschikt zijn, of waaruit menselijke genotmiddelen kunnen vervaardigd worden, in ruwe of verwerkte toestand tot andere doeleinden dan tot menselijke voeding te bezigen. Uitzonderingen kan de "Oelzentrale" in België niet toestaan.

Art. 2. Met ten hoogste 5000 mark boete en met ten hoogste drie maanden gevangenis of met een van beide wordt gestraft al wie de bepalingen van deze verordening overtreedt.

Bovendien kan verbeurdverklaring der stoffen, die het voorwerp der overtreding uitmaken, uitgesproken worden.

Bevoegd zijn de krijgsrechtbanken.

21 maart 1916

Kardinaal Mercier en generaal von Bissing.

Keulen, 20 maart. Naar aanleiding van de brief van generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, aan kardinaal Mercier, zegt de Kölnische Volkszeitung o.m.: De Duitse katholieken kunnen het slechts bitter beklagen, dat een katholieke kerkvorst zo uit zijn hoge kerkelijke positie valt als Mercier gedaan heeft in zijn

laatste herderlijke brief, die eigenlijk deze naam in het geheel niet verdient. Van een godsdienstig standpunt af beschouwd is de verbinding en vermenging van godsdienst met politiek, zoals dat bij Mercier in de loop van de oorlog in toenemende mate gewoonte geworden is, een zeer bedroevend, in zijn gevolgen noodlottig feit. Het artikel geselt dan verschillende plaatsen uit de bisschoppelijke brief, o.m. die, waarin de mogelijkheid verondersteld wordt dat het Duitse leger, omdat het door besmettelijke ziekten geteisterd zou worden, de nederlaag zou kunnen lijden. Het optreden van kardinaal Mercier verdient de scherpste blaam, niet slechts wegens zijn politiek verzet tegen Duitsland, maar wegens het onzeglijke misbruik, dat de kardinaal van zijn kerkelijke positie maakt. Het Duitse generaalgouvernement heeft tegenover de kardinaal tot dusver groot geduld en lankmoedigheid geoefend. Maar de Duitse overheid moest reeds wegens de door zulk een herderlijke brief onder de Belgische bevolking ontstaande onrust op besliste wijze daartegen stelling nemen.

Uit België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, dat het jongst verschenen Wet- en Verordeningsblad o.a. deze besluiten bevat:

De gouverneur-generaal in België benoemt de plaatsvervangers van afwezig zijnde notarissen in de landstreken van Frankrijk, die tot het gebied van het generaalgouvernement in België behoren. Alle wettelijke bepalingen, die met deze verordening in strijd zouden zijn, zijn hierbij opgeheven.

En verder: Voorraden cementzakken, groter dan 1000 stuks, moeten aangeslagen en aan de generaal van het ingenieur- en pionierkorps ter beschikking gesteld worden. Dienvolgens zijn voor zulke voorraden het verkopen, het wegvoeren of op een andere manier

beschikken zonder toestemming van die generaal verboden. Met ten hoogste 2 jaar gevangenis en met een boete van ten hoogste 5 maal de waarde der voorwerpen, waarop de strafbare handeling betrekking heeft, of met een van beide, wordt gestraft hij, die deze verordening overtreedt. De poging tot overtreding is strafbaar. Naast de straf kan ook verbeurdverklaring der voorraden worden uitgesproken, onverschillig of zij de veroordeelde toebehoren of niet. Tot oordeel vellen zijn de krijgsrechtbanken bevoegd.

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 25 Februari.

Bezetting, kunst en ganzenbord.

Een teken van onze argeloosheid, die geheel ten voordele pleit van het Belgische karakter (en dit kan men zeggen zonder de minste ironische bijbedoeling), zal men vinden in het feit, dat zoveel burgergezinnen zich in deze lange winteravonden weer zijn gaan toeleggen op voorvaderlijke gezelschapsspelen, die men voor goed vergeten dacht, en die van lieverlede zijn gaan herleven. Buiten het bijzondere wereldje dat, om van talloze bioscopen te zwijgen, te Brussel een twintig schouwburgen en tingeltangels openhoudt, en waarvan men zich afvraagt waar het de lust blijft halen, en het geld, kent de huisvader zijn plicht: zijn avonden zijn voortaan samen te vatten in de twee woorden: kaartspel en lindethee, die in deftigheid opwegen tegen het panem et circenses van voornoemde, maar onbeschaamde "fêtards". Wel is het ras der steunpilaren van het cafébedrijf niet uitgestorven; het is zelfs een nieuw schouwspel, voor de oorlog onbekend, ze 's avonds op het Duitse middernachtuur, dat voor hen het al te vroege elf blijft betekenen, naar buiten te zien gulpen als een levende stroom uit sluisdeuren (vroeger bleef men zitten zolang men wilde en drinklust had, en zelfs nog langer, zonder

dat iemand, behalve de dommelende kelner, daar bezwaar tegen had); maar er bestaat reden tot denken, dat die steunpilaren allen vrijgezellen of ontroostbare weduwnaars zijn, of echtgenoten die het met hun wederhelft over oorzaken en gevolgen van de oorlog, en wie het winnen zal, niet eens kunnen worden. Zaak is, en niemand onder de rechtgeaarde Brusselaars die het tegen zal spreken, dat men 's avonds nog zo weinig mogelijk, en slechts gedwongen, uitgaat, en de uren na het avondmaal doorbrengt bij vrouw en kinderen, zelfs als men het vroeger anders gewoon was. Hetgeen maakt, dat tegenwoordig om negen uur Brussel er uitziet als voor de oorlog om half twee, Belgische tijd, en nachtelijke.

Ik spaar u de beschrijving van zulke gezellige avondstonden, waarbij het mannelijke gezinshoofd wel eens blijik geeft van een charmante naïefheid; want zijn ze voor hem niet de terugkeer naar een verleden, dat hij gerechtigd was afdoend gedelgd te achten; leggen zij hem geen nieuw-kinderlijke bezigheid op, waar een moeder bij nature in opgaan kan, maar die voor de vader een teruggang is naar een wereld, waar zelfs boeken uitgesloten zijn (want sedert achttien maand hebben wij als literaire noviteiten niet meer gehad dan de Duitse, weleens minderwaardige oorlogsverslagen, en die, zelfs belangrijk, eindigen met vervelen)? - De kaart- en andere spelen worden hem dan ook iets als de mosselbanken, waar, in de romans van Jules Verne, nachtelijke schipbreukelingen bij het kriecken van de morgen een dankbaar voedsel in vinden, - zij die als ontbijt aan beters gewoon waren.

Zijn nu die huisvaders aangepast, de spelen zijn het ook. Wij hebben kaarten, die bij de omstandigheden horen. Ik heb u verteld van de meer of minder satirische karikaturen die aan de uitstalling van papierwinkels de binnensteedse feiten van de dag becommentariëren, bij de lachgrage Brusselaar, wie de kwaliteit van de spot niet veel schelen kan, een gretig publiek vinden, en een

aantal “artiesten” doen leven: tevens, en het is de diepere betekenis ervan, getuigenissen van een ironie, die misschien minder het in opstand verkerend gevoel der volmaaktheid is, dan, zij het onbewust, die “gaité de l'indignation”, waar Bloy het ergens over heeft. Stof tot verontwaardiging hebben wij waarlijk genoeg; spotzucht, en onze zin ervoor is de veiligheidsklep die te Brussel alle revolutie uitsluit, - wat het slappe van bewuste geestigheden ruimschoots vergoedt ... Van die karikaturisten nu, zeker de beste trouwens, is er één die een actualiteitskaartspel uitgedacht en getekend heeft: de schelgekleurde koningen, koninginnen en schildknepen, onhandig in hout gesneden, waarvan de traditie een zo taai leven heeft, zijn vervangen door prentjes, echte etsjes, teerzinnig van kleur, waar de helden van de dag, niet diegene van het slagveld, maar deze van het Brussels asfalt, zoals de oorlog ze in het leven riep en in hun macht bevestigde, op gekonterfeit staan. Ik voeg er aan toe dat het spel, evenals zeldzame boekuitgaven, op honderd exemplaren is getrokken: stel u dan ook voor welk aristocratisch genot het geven moet, er zich van te bedienen, - wat trouwens vanwege de zeldzaamheid, waar de echte kunstwaarde helaas niet tegen opweegt, allicht niet gebeuren zal.

Heel wat democratischer, want voor de geringste beurzen toegankelijk en op duizendtallen gedrukt, is het ganzenbord, dat de oer-Brusselse geestige Amédée Lynen getekend heeft, en dat thans reeds bij alle huishoudens voorhanden is. Democratisch tevens, omdat het minder artistieke pretenties heeft, al is het toch wel even knap, als voornoemd kaartspel. Amédée Lynen heeft te Brussel een grote reputatie als tekenaar, die hij vooral dankt aan zijn geest, meer zeker dan aan zijn kunst. Deze is nu zeer zeker handig: zij is echter onpersoonlijk, weleens vulgair, en alleen de aandacht waard door haar anekdotische of illustratieve inhoud. Dit juist wees Lynen's talent op de grafische herinnering van wat wij onder de bezetting

beleven; daar heeft Lynen, bij geniale inspiratie, de beste, de absolute vorm voor gevonden; zelf misschien bukkend onder het obligate thuishokken en de gezelschapsspelen, die het draagbaar moeten maken (wij hebben ons trouwens te schikken in de keuze van de meerderheid, die de waarde van eenzaam mediteren nog niet heeft leren inzien). Heeft hij het voorvaderlijke ganzenspel, “renouvelé des Grecs”, een nieuwe gedaante gegeven, en tevens de tijdadem ingeblazen, waardoor het onze belangstelling wakker houdt. Zijn ganzenbord is haast even gedocumenteerd als het boek van Marcel Castiaux over de economische verschijnselen onder de oorlog, en ik ken lieden die het veel onderhoudender achten.

Mag ik u uitnodigen tot een partijtje? - Het eironde speelveld, waar, op de gewone afstanden, de vroegere gansjes vervangen zijn door schalkse vredesduifjes met olijftakjes, is, als gebruikelijk (ik vermoed het althans, want ik ben ongelooflijk onbevoegd), in 63 vakjes verdeeld, waar men de meest aan deze tijd gebonden onderwerpen in ziet afgebeeld. Iedere speler werpt, zoals gij beter weet dan ik, twee teerlingen, en schuift over het bord voort naar het geworpen getal. Valt hij aldus op één der olijke duifjes, dan merkt hij een dubbel getal punten aan. Komt hij in een reeds bezet vakje te liggen, dan betaalt hij plaatsgeld, en de verdreven speler gaat liggen op de door de verdrijver verlaten plaats. Brengt nu de eerste worp 9 bij middel van 5 en 4, dan neemt de speler plaats in vak 26, waar hij een “moules et frites” vindt: een populaire, specifiek Brusselse eetgelegenheid, geenszins door de burgerij versmaad trouwens, waar men zijn hart pleegt op te halen aan mosselen met gebakken aardappelen; haalt men echter 9 met 6 en 3, dan gaat men liggen op 34, die een bank is, zoals men ze overvloedig vindt op boulevards en in stadsparken. Werpt men 2, het minste wat men halen kan, en dat het Hulpcomité voorstelt, dan mag de speler tot aanmoediging naar 11, waar de Volksvoeding haar intrek heeft genomen. Wie 7 werpt, moet zich

voorzien van een Personalausweis; iedere Brusselaar weet al de tijd die daarmee verloren gaat; de speler moet dan ook al zijn medespelers driemaal laten gooien voor hijzelf verder kan. Op nr. 15 vervalt de huishuur: daar betaalt men in de pot een voorschot op. Op 20 ontmoet de speler één der talrijke verspreiders van goed nieuws: het geeft hem het recht op 23 te gaan liggen. Op 21 is het een der, even talrijke, verspreiders van slecht nieuws die hij ontmoet: het ontmoedigt hem in zulke mate, dat hij er zijn speelbeurt door voorbij laat gaan. Nr. 24 brengt de "caisette du soldat": het kistje lekkers, dat aan de krijgsgevangenen mag gezonden; de speler draagt er toe bij door een gift in de pot. Op 30 hangen de Officiële Mededelingen uit: om ze te verorberen laat men weer maar eens zijn speelbeurt voorbij gaan. Op 41 is het de "Oeuvre du sou", die een weldadige tussenkomst in de pot eist. Nr. 44 brengt de speler op de tram; hij wil betalen met een bankje van twintig frank, wat de conducteur als onwelvoeglijk en antireglementair afwijst, zodat de reiziger het uitstappen geboden wordt, en dit hem helaas terug voert tot een lager vak. Bereikt hij nr. 50, dan is hij in het Stakingsbureau; hij geniet onderstand uit de pot. Op 52 ontdekt zijn speurzijn een stock verborgen aardappelen, die hem een nieuwe premie bezorgen, en toelaten dat hij verder gaat liggen. Hij is minder gelukkig op 57: daar ontmoet hij zijn huiseigenaar, die hem dwingt tot een nieuw deel van de vervallen huur, hetgeen hem achteruit brengt. Op 61 vindt men het Stenen Hart: wie noch voor de "caisette", noch voor "l'oeuvre du sou" gegeven heeft, moet voor zijn straf heel het spel herbeginnen. Komt men eindelijk op 63 terecht, dan heeft men het spel gewonnen; men int de pot, niet echter zonder het vermaan, krijgsgevangenen en ongelukkigen te gedenken.

Ziedaar het ganzenbord naar Amédée Lynen, zoals mijn zoontje het mij heeft verklaard. Gij zult het zoutloos vinden, en misschien terecht. En, zoals ik u zegde, is het niet eens heel mooi getekend.

Maar voor de toekomst is het ongetwijfeld een document van grote waarde: men zal er uit leren hoe het te Brussel onder de bezetting toeging, op echt Brusselse wijze voorgesteld.

En dit is iets waar zelfs deze memoranda niet op bogen kunnen ...

Uit Luikerland.

Sint-Truiden, 17 maart.

De eerste helft van maart heeft ons te Luik alles aangebracht, wat een mens de grond kan in helpen: noordenwind, sneeuwdagen, ijskoude, en achter die tormenten de hele stoet ziekten, waarmee elkeen gekt en spot, totdat hij plat ligt en de dokter ham aan het verstand brengt, dat er te zorgen valt voor een lichaam, dat onder de voet is geraakt. De lijdenden en de gezonden hebben veel spoediger het kind een naam gegeven, dan de arts wezenlijk heeft kunnen vaststellen, wat er eigenlijk bij de lijder in de war is. Ze noemen dit maar verkouden, griep, influenza, koorts. Die er het minst over weten, geven hier blijk van scherpe ijver en bepalen de ziekte tot in haar bijzonderheden. Zelf aangetast, als duizenden Luikenaars, zijn we maar zo spoedig mogelijk de poorten uitgetramd, de eerste zonnedag, die God verleende. De doorgaande buurttram Ans-Sint-Truiden-Tienen-Leuven-Brussel, splinternieuw, gans modern verlucht, verlicht, verwarmd, was wezenlijk een lentebroeikast, een ideaal vervoermiddel voor ongestelde mensen. Zij rolde zacht door de reeds met lachende lenteschimmen bevolkte vette velden. Die verbetering heeft ons de oorlog bezorgd. Ze zal blijven. In een aangenaam ritje van anderhalf uurtje, dommelend op kussens, asjeblief – de reizende koolmijner zowel als de nette handelsreiziger of de beursman – kwamen we in het zo vriendelijk stadje Sint-Truiden aan, ons als een tweede geboorteplaats. Doch de boerderij, waar we morgen zullen zijn, het dorp, de grond zelf “waar onze wieg heeft

gestaan”, lachte ons nog liever toe. Rust is immers daar en – zelfs in oorlogstijd – al het verkwikkende, het sterkende, dat een herstellend mens weer spoedig klinkklaar op de been kan helpen.

Dat me in Luik werd verteld, dat de pastoor van één duidelijk genoemde parochie, de zondag, waarop ik 's middags de stad verliet, in de dertig lijken ter aarde had te bestellen, deed me, ver buiten Luik, nog steeds onaangenaam aan. Zo'n verraderlijke smetziekte komt nagenoeg wel elk jaar, doch zij treft dan hele scharen mensenwezens aan, die wezenlijk met haar de spot drijven en, alhoewel lijdend, zonder de minste achterdocht hun avond uitkaarten in het café, vooraleer ze eraan kunnen denken ziek te zijn. 's Anderendaags zeggen ze, alsof ze een liedje zongen, tegen hun vriend van gisteravond, die ze ontmoeten op weg naar hun bureelkruk: “Ik heb gisteren een fles champagne in mijn laars gegoten, me warm ondergeduffeld; deze morgen ... Kijk me eens aan!”

Een dergelijk deuntje dicht thans niemand, omdat het een leugen zou zijn en een belediging voor wie het zou moeten horen. We weten immers allen – ik wist het tien dagen voor mijn vertrek, dat honderden kinderen in Luik en buurt aan die verraderlijke winterziekte lijden, dat er leraars zijn zonder leerlingen, leerlingen zonder leraars, handelshuizen zonder dienstvoak, of nagenoeg er zonder. Wie ziek is en wie hoort zeggen dat er ziekte is, spot thans in het geheel niet. Hij heeft vooreerst geen lust tot spotten, zo is het hem ernst, al lijdt hij ook niet erg. Doch er rijst de grote dreigende vinger van de Almacht Oorlog, het ontzaglijk Gewetene en het groot Onbekende tevens en, boven dit ontzagwekkend Verschrikkelijke, het boven alles verschrikkelijk Vraagteken, dat iedereen beklemmt, dat iedereen ziet en door iedereen wordt gezien, een helse stomheid, die toch dag en nacht eindeloos spreekt en wenkt en dreigt en door niemand, wezenlijk door geen mensenziel in de wereld wordt

begrepen. Men ondervraagt dit Vraagteken. Het antwoord luid, donderluid. Toch is al zijn gehuil en gedaver niets, volstrekt niets dat wat kan betekenen. Men hoort het en men hoort het niet, omdat zijn stem te wijd draagt en geen vorm heeft voor onze oren. Men ziet het en men ziet het niet, omdat zijn bliksemende gestadige en bestendige verschijning veel sterker is dan de zon, in wiens licht we leven en die we niet bloot kunnen zien.

Dit vraagteken beheerst tegenwoordig geheel ons leven. Ons, nog bij miljoenen verzadigde Belgen, reeds maanden dragend het nieuwe levenskruis en daaraan zo gewoon, dat we op onze weg nog anderen helpen dragen, ons ontbreekt niets, volstrekt niets. We vragen ons elke dag meer en scherper af, of thans de kleine onzijdige landjes in Europa, met ongeschonden vrijheid en grond, nagenoeg met ongeschonden have en goed, gelukkiger, geruster, veiliger, meer beschermd, zekerder van de toekomst zijn dan wij Belgen, zo vreselijk geteisterd, naar het heet, en zo peilloos diep donker staande voor het Vraagstuk, dat ons, wie weet hoe en wanneer, in een onverhoopte om het even welke gedaanteverandering helder zal worden.

Toch ontbreekt er ons iets, iets zeer voornaams. Een smetziekte als deze, thans heersend over ons, een kinderziekte zou ik zeggen, die zoveel volwassenen naar het graf voert, betekent dat we armoede krijgen, al eten we als vroeger, al roken we onze sigaar als vroeger, al deden we in alles net als vroeger. We vullen de maag met armer voedsel, dat dezelfde vorm, dezelfde smaak heeft als vroeger, dat we zelfs veel duurder dan vroeger betalen. Als een stoet vee naar onze slachthuizen trekt en een kind kan zien dat een zeer groot aantal onder die beesten maar even het vel over de ribben hebben en eerder de eerste dag naar de vetweide schijnen te gaan dan naar het mes, - dat is een teken van armoede voor de mensen. Als een groot veekweker u in gemoede zegt: voor de oorlog kreeg ik gemakkelijker

een os van 600 kilo dan thans een van 500 vet; als de pachteres, die ge lange jaren kent op de boerderij, waar ge de kleinste stalletjes weet te vinden, waar ge de waakhond durft strelen en vroege biggen en kalveren op vrije dagen mee naar het weiland bracht, als die u zegt, wat voedsel en welke hoeveelheid daarvan ze nog beschikbaar heeft voor haar volk, voor haar vee, en de jonge boer meet u dan, hij dit op dit gebied mateloos gebruikte, voor zijn paarden, zijn hoenders, heel zijn leven op de grote winning, dan toch moet men geen doctorstitel bezitten om het te bekennen; de mensen worden arm, al eten ze hun lust. De hoeveelheid melk kan er zijn en ook de hoeveelheid boter, vlees, kaas, en dit alles vult net zo aangenaam als vroeger, doch de rijkdom is er beslist niet meer en wat er is neemt onvermijdelijk elke dag aan voedingskracht af.

Wij voelen langzaam meer de blokkadepraam, die we mogelijk minder zouden voelen zo we Duitsers waren en vijanden van Engeland, doch thans zijn we Belgen en ... De lente nadert met zijn hier zo belangrijke bezaaiingen van zomervruchten. Het is hier de vruchtbaarste grond van heel het land. Nog een paar weken en dan worden haver, gerst en onmiddellijk daarna de goudvoortbrengende suikerbiet gezaaid. Niets van alles wat nodig is aan krachtmest hebben onze boeren om op hun akkers te zaaien. Chili brengt ons geen korrel sodanitraat; geen snuifje guano brengt Peru. Bij gebrek aan grondstoffen kunnen we van het fosfaat, dat uit onze eigen aarde komt, geen superfosfaat maken. Waar blijft onze potasmest? Onze metaalslakken? Het is het tweede jaar dat onze moeder Aarde een dichte bevolking moet voeden, zonder dat ze zelf behoorlijk kan gevoed worden. Wat zou reeds van haar zijn geworden, zo ze niet voor de oorlog in haar vet zwom en schatten scheen te hebben aan voorraad, voor lange jaren? Wat men thans van haar vraagt, gaat haar krachten te boven. Meststoffen worden er gemaakt en verhandeld. Wat ze vooral mooi hebben is een onbegrijpelijke naam.

Voor het overige kan men niets gissen, dan dat ze tot grond hebben de vuiligheid van onze steden en voorname volkscentra. Ze zijn buitengewoon duur. Dit ook is een voorname hoedanigheid in deze dagen. Wie gewoon is niet meer te grinniken als men hem 25 frank vraagt voor een gewoon paar schoenen, zou het wezenlijk beneden zijn waardigheid vinden landvetten aan de hand te krijgen tegen gewone prijs. Tout est relatif!

Mag ik even wat schrijven over een gebeurtenis, waarover ik volstrekt niets weet? Ik wil het hebben over die zeppelin, die voor een tiental dagen te Luik, op de hoogte van Sint-Walburga, is neergekomen en niet meer dan een flink paar uren daarna, even beleefd, na vooraf even beleefd met een kanonschot te zijn begroet, is opgestegen, gaande naar het noordoosten. Ik heb noch zeppelin noch kanon gezien, omdat ik te bed lag, juist, waar ik niets kon zien, doch ik kan zeggen, en dit bij inspraak, dat, eer de zeppelin neer was, reeds meer dan tienduizend mensen in Luik, en mogelijk wel honderdduizend in de streek, juist wisten te vertellen, met getal en omstandigheden, vanwaar hij kwam, waarom hij kwam, waar hij weer zou naartoe gaan en waarom het kanon werd geschoten. Van de eerste oorlogsdagen af hebben we te Luik mensen gehad, zo scherp van alles op de hoogte, dat zich niemand over het minste behoefde ongerust te maken en de dingen der toekomst zo duidelijk werden voorspeld, afgelijnd, bepaald, dat men wezenlijk de meest boze aard moest hebben, om aan één puntje van die verkondigingen te twijfelen. Luik was geen twee dagen ingenomen, of de brieven, met Franse vliegers overgebracht, en de draadloze berichten uit Cockerill of elders, regelden alles zo beslist, dat geen kind kon ongerust zijn. *“Courage, encore deux jours et Liège sera délivrée”*, seinden Franse vliegers! – *“Joffre marche sur Aix-la-Chapelle”*, was een draadloos telegram. Doch de echte heilsboden waren deze, die u aanspraken bij de deur. Je had ze nooit gehoord, nooit gezien. Ze

bevonden u daar te staan als een vraagteken “Monsieur s’intéresse ... Une minute seulement ... C’est merveilleux!” Dan had de heer u reeds binnenwaarts geduwd, was zijn machineschrift al onder uw neus ... “Lees asjeblief, het einde nadert”. Het was dan een bijzondere brief uit het vechthebied, een order van Joffre, een aanspraak van koning Albert, of ... een uittreksel uit Le Temps of The Times. Men weet, dat Luik het niet eens kon worden over het verraad van Antwerpen. De beruchte brief was bij de ene uit Le Temps, bij de andere uit De Tijd. Het verschil is niet groot! ... “Hebt ge de prachtige redevoering van de koning gelezen?” – “Alweer leugens!” – Hoe! Leugens, ik heb ze te Brussel tien frank betaald.”

Hoe heeft me een zeppelin tot hier gebracht!

22 maart 1916

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 27 februari.

Weer voor het eerst sedert lange maanden, en sedert de inneming van Antwerpen niet meer met zulke uitdrukking en in zulke mate, heb ik het gelaat van Brussel verbijsterd gezien, heb ik de verslagenheid gevoeld in de ledematen der hoofdstad en in haar roerselen. De gebeurtenissen om Verdun hebben als het ware de muur afgebroken van de omzichtigheid waarachter wij plachten schuil te gaan, en - waar wij wel eens met onze gedachten tegen aanbotsen. Omzichtigheid, minder tegenover personen, dan tegenover de eigen gedachten en die van anderen. Men spreekt nogal vrijuit in Brussel, en men heeft, geloof ik wel, nooit opgehouden het te doen. Maar de tijd heeft van lieverlede meegebracht dat wij argwaan gingen koesteren zo tegenover lichtzinnig als systematisch optimisme, evenzeer als voor redeloos of overdacht pessimisme; wij willen

vooral de waarheid kennen, zij weze ons zelfs nadelig, in welk geval wij er ons bij neerleggen of in opstand ertegen komen, maar zonder dat wij er omhaal om maken, sedert lang op alles voorbereid. Waarbij komt het aanhoudend gewetensonderzoek dat van de besten de geliefkoosde bezigheid geworden is, misschien wel vanwege de wrangheid die er onafscheidbaar van is. - Ik zegde dat wij tegen die muur van omzichtigheid, door onszelf om onszelf opgetrokken, wel eens met het hoofd aanbotsen. Dit dan vooral in ogenblikken van gevoeligheid, die niet altijd te weren zijn, al zien wij er voor onze morele gezondheid het schadelijke van in. Wij hebben immers nog steeds onze jongens aan het front, en dat is soms moeilijk om te vergeten. Iedere dag ondervinden wij dat de staat van bezetting niet de ideale republiek is; en, zijn er onder de Belgen die het aan den lijve gevoelen, dan is het begrijpelijk dat er iets grolt in ons. Onze blik strekt trouwens verder: wij zien al die mensenkinderen, allen toch onze broeders, en die men slacht, en die elkaar vermoorden; waarom? wij vergeten het, doordat wij hun mensenbloed vloeien zien; en daar zijn nog altijd mensen, al merk ik dat die gevoeligheid toch belangrijk aan het afslijten is, die hierdoor vergeten, in hun gedachten, ja, in hun woorden voorzichtig te zijn ...

Die voorzichtigheid is sedert gisteren te Brussel aan het afbrokkelen gegaan. Eerst enig luchtig ongelooft om wat de Duitsers voorgaven, om Verdun aan voordeel te hebben behaald. Maar ik weet niet ten gevolge van wat de stemming tegen de avond om ging slaan. Toen was het ineens, op straat, in de cafés, in de gezinnen, de zwijgende ernst om een ramp, die ons rechtstreeks zou hebben aangegaan. Het was verbijstering, die uitbrak in gejaagde koppigheid op het ogenblik dat de Hollandse kranten ons bereikten. In enkele ogenblikken waren de venters uitverkocht; ik heb gezien dat aan de Naamse Poort de Nieuwe Rotterdamsche Courant voor twee frank vijftig werd verkocht één uur nadat hij op straat was gekomen ...

Vandaag, bij de grauwe lucht, waar regen uit dreigt die schijnt niet te kunnen vallen, is het de ingetoomde angst, de bange afwachting van voor de grote gebeurtenissen, die ieder vreest en die niets beletten kan. Brussel is geheel gevoel vandaag, redeneert niet, geeft er niet om dat het misschien bedot wordt. Toevallig horen wij vandaag het kanon wat beter dan gewoonlijk. Maar niemand denkt erbij aan het nabije IJzerfront, waar toch onze eigen jongens staan: ieders gedachten zijn bij het geweldig gebeuren om de Franse forten, waar zoveel van afhangen kan. - Is de reactie van de gedachtespanning van onze omzichtigheid: weerslag van het gemoed op de wil van onze redelijkheid? Ik zeg u dat Brussel diep onder de indruk van de gebeurtenissen bukt, en geen optimisme hier schijnt te zullen over zegevieren.

Schijnt: ik druk er op. Want het spreekt vanzelf dat de minste kentering onmiddellijk ook de gemoederen omslaat, die er zonder overgang alle onrust bij vergeten. Het is zelfs zo goed als zeker, dat bij verder Duits succes de kracht der rede terugkeert, die de gebeurtenissen toetst aan een kritiek, te strenger naar de emotie groter was. Morgen reeds, ik ben ervan overtuigd, leren wij de juiste waarde van Verdun, offensief en defensief, voor Duitsers als voor Fransen schatten. Uit behoefte aan gerustheid eerst, en daarna, bij sommigen, om de tucht der omzichtigheid.

Maar heden is het, meer nog dan gisteren, want egalier, algemener, en als een natuurverschijnsel, de doffe onzaligheid geweest der ergste oorlogsdagen.

29 februari.

De zoetheid van de late namiddaglucht heeft mij onwillekeurig gedreven naar den Kruidtuin, die mij in elk seizoen tot zich haalt als er vrede is in de hemel. Het is een dag geweest vol prille, vol

onuitgesproken verwachting. Nog niet de maagdelijke huivering die de ontvangenis voorafgaat: de tedere sluimer van het laatste slapensuur, met de eerste levensvisioenen door de slaap heen. Aldus doet mij deze avond, die nadert, aan. En ik ben, als immer, en zonder daar zelfs aan te denken, naar de Kruidtuin gekomen en overschouw hem glooiend onder mij, die over de balustrade leunt, en de zachte effenheid zie der neerse groene grasperken vol geurend sap reeds, en de zijde omwikkelde katjes der bloeiende wilgen, en, achteraan, de zwarte stand der naakte bomen, verpaarst van avondlicht, en in de opwevende trilling van de lichte nevelen die de vijvers ontrijen.

Ineens gaat een lang gepiep door de stille lucht, en één enkele vogel schiet, als verschrikt, recht op een hoge tak neer, vlug als een pijl en even doelbewust. Weer piept hij, schel en lang. Daar vallen uit de lucht, zwart en groot, roerloos van pennen, drie, vier andere vogels, die neerploffen op dezelfde boom. En nu is het, één enkel ogenblik zwijgend wachten daarop, een ganse zwerm gelijke grote vogels, die in één zwaai over dezelfde boom cirkelen, om dan eveneens plots naar beneden te tuimelen op dezelfde plek. Een lange stilte: dan gaan zij als fluisterend tegen elkander, met de geheimzinnigheid van vertelde avonturen, gejaagd, maar behoedzaam, van wie er daareven aan is ontsnapt. Maar daar gilt het weer door de lucht: een noodroep, of de schreeuw der ontdekking. Van op de hoge naakte boom antwoordt men met lokgeroep. En nu zijn de vier windstreken opeens vol zwermdikke vogels: vier zwarte stralen vogels, als een kruis in de lucht, zo dicht, dat de lucht er tussen de kleppende wieken onzichtbaar door wordt. De naderende scharen juichen nu; de boom is één gefladder van onrustige vlerken: men ruimt er plaats in voor de nieuw aankomende, die nog even draaien om de takkenstekelige kruin, maar dan ook neerzeilen als haastige schuiten. Weldra is de boom dikzwart van de duizenden vogellijven, dicht aaneen geschaard. Nog een paar vluchten, dunner maar schichtiger,

slingeren over de parelgrijze hemel vol tere rozige glanzen. Maar nauwelijks vinden zij plaats op de kropvolle takken. Doch nu zijn blijkbaar allen gevestigd. Het gevoel der veiligheid, der gezelligheid ontstaat. Het is eerst een kriepend gefluister, weldra een zacht en zuiver geneur van welbehagen. En als het besef van het thuis zijn, van het niet meer hoeven te vliegen de grond heeft gevonden van die duizenden vogelharten, die niet tobben en gauw dankbaar tevreden zijn, dan wordt het zingend gefezel snel de grootste rust van een brede zang der erkentelijkheid. Al die kelen stemmen in: het is of dat grote, zware boomlijf ging trillend zingen als een orgelpijp, een reusachtige orgelpijp, waar heel de natuur in blazen zou. En terwijl de talloze vogelen knus roeren op de machtige takken, is het tevens of hij daar stond te bloeien in zware bloei, dik en dicht als de roosjes der meidoorn: een eeuwendikke, eeuwen trotserende meidoorn van een lang gestorven soort, van voor de zondvloed, wiens zwarte bloemen getuigen van de eeuwigheid der tijden.

Zo staat hij daar, te bloeien en te zingen. Velen hebben het gezien, en velen ontroert het. Is dit een lenteverkondiging? Ze is mij zo ongewoon, dat ik er als het ware voor vrees. Zijn het vogels, door de oorlog verjaagd, die hier de vrede komen zoeken? Men denkt aan Verdun: het is absurd natuurlijk; maar het is nu eenmaal zo. En men huivert erbij ...

Die vogels in de zoete avond hadden mij, en vele anderen, een vreugde kunnen zijn. Nu hebben zij ons haast pijn gedaan ...

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 1 maart.

Ik twijfel niet aan de oprechtheid van dezen die zeggen: wij zullen het militarisme te niet doen; nog minder aan de oprechtheid van diegenen die geloven, dat zij er werkelijk in zullen slagen.

Maar om daar de betekenis van te vatten, die wel boven het beeld uit zal rijzen van een volk, laat staan van heel Europa onder de wapenen, en dat als elk beeld rijker aan evocatieve macht dan aan abstracte waarheid zal zijn, dien ik mij af te vragen, wat onder militarisme kan worden begrepen. Militarisme zal wel nog iets anders zijn dan oorlogzuchtigheid. Het is iets anders zelfs, en meer, dan het overwegen van de militaire macht op alle andere machten in de staat, en het inrichten van alle machten naar de wijze der militaire macht (ook in Frankrijk zou hierop kunnen gewezen worden). Het is, uit de noodzakelijkheid van een natuurlijke omsingeling geboren, een stelsel, de grondslag, of althans het hoofdbestanddeel van een ethiek. En maak nu al de eenheden van het leger kapot, dat de actie van dergelijk systeem vertegenwoordigt; maak zelfs al de passieve aanhangers van het stelsel kapot, al diegenen, die er in geloven, dan doet gij nog geenszins het systeem zelf, de aanzettende idee ervan, te niet. De grote les van deze oorlog is, dat Duitsland het heeft vermocht, een nieuwe ethiek te stellen tegenover hetgeen ik, kortheds- en gemakshalve, noemen zal, al geeft het woord niet de volledige betekenis weer van hetgeen ik bedoel: de Helleens-Christelijke ethiek. Wij vermoedden dit wel: de oorlog was er echter nodig om te bewijzen dat wat wij hielden voor de overtuiging (die louter geestelijk was en alleen levenskrachtig door de maatschappelijke macht en de hoogmoed van haar belijders) der kaste, die in Duitsland zelf bestreden werd, eigenlijk een geestelijk regime van heel het volk, een zedelijke regel voor allen was. De noodzakelijkheid had haar moraal geschapen. Wie daar tegen inging liet zich door redenering leiden. Zij, die ze voorstonden, waren de dragers van heel de volksgezindheid, - waarin zij juist het

tegenovergestelde zijn van diegenen, welke in andere landen dezelfde meningen zijn toegedaan (en dat zijn zo goed als alle standmilitairen, wat men ook mag beweren, in alle landen). Die bijzondere ethiek nu kan, het spreekt vanzelf, artificieel zijn, en ik ben de laatste die het tegendeel voor waarheid zal houden. Waarbij dan de aanpassing, de tucht en de verwerking tot natuurlijke toestand van het Duitse volk dienen erkend als één der wonderbaarste verschijnselen van de moderne tijden. Is ze dan inderdaad artificieel, dan gaat ze vanzelf onder: de oorlog zal al haar levenskracht hebben uitgeput, zelfs zo Duitsland de inspanning zegevierend te boven komt; zij zal een regel blijken waar men kan van afwijken, zodra de uitslag bereikt is waar hij toe werd aangewend, - gelijk de zieke gaarne afziet van het drankje dat hem geneest, zodra hij werkelijk genezen is. Is echter die ethiek werkelijk een vleesgeworden bestanddeel van het Duitse wezen, werkelijk een geloof, dat alle twijfel uitsluit, dan kunnen strijd en nederlaag haar alleen versterken, zoals elke beproeving alleen nieuwe kracht, nieuwe wil van geloven en betrouwen betekent: mystiek teken van roeping, te sterker gevoeld naar ze feller wordt tegengewerkt.

Staat men er nu tegenover als een vijand, zeker als men is dat de eigen opvattingen beter, neen, de enig goede zijn, dan mag men vooral niet vergeten, dat zulke overtuiging als verweer onvoldoende is tegen die andere opvatting, die zich sterk genoeg voelt om de uwe te bevechten. Militarisme, zedelijk systeem, dient niet alleen met de wapenen van de oorlog bevochten, maar met de wapenen der zede. De overwinning der Helleens-Christelijke ethiek ligt in de loutering, die de oorlog ons als noodzakelijk heeft doen gevoelen. De herziening van allerlei leuzen, het onderzoek naar de waarde en betekenis van de heersende machtspreuken dringt zich op: wij hebben, naar al te duidelijk blijkt, geleefd van veel illusie; of liever: wij hebben onszelf wetens en willens, uit niets dan de gemakzucht, die de vrede

meebrengt, met illusie gefopt, op onze noden met illusie geantwoord, waarvan wij heel goed wisten dat zij illusie was, - illusie waarvan de waarheidsinhoud zo heel veel groter niet was dan die van de militaire superioriteit inzake staatsbeleid. Zulke illusie moeten wij te niet doen, willen wij op de militaire illusie zegevieren. Het spreekt vanzelf dat het woord nog steeds aan het kanon is: wij hebben nu eenmaal aangenomen dat het zo zou zijn, men heeft aangenomen dat dit woord een zin kon hebben, en trouwens men heeft niet anders gekund dan het aan te nemen als laatste argument van wat helaas niet goed te praten is: nu is het maar heel natuurlijk dat men het uitrazen laat, tot een andere logica mogelijk wordt, - en zover zijn wij, meen ik, nog niet. Bedoelde revisie is dan ook in hoofdzaak het werk der toekomst, en zo ik er van nu af aan zo op aandring, het is dat ik inzie hoe makkelijk die toekomst zal kunnen vergeten. Werk, dat trouwens in hoge mate verzoenend zal zijn, vermits het door eigen voorbeeld de tegenwoordige militaristen, hetzij ze zegevierend zijn en dus de inspanning van gisteren en heden verder sparen kunnen, hetzij ze verslagen zijn en hun geloof mogelijk aan het wankelen gaat, althans bij diegenen, die niet geheel zijn verblind, - vermits het, zeg ik, het militarisme terug kan brengen tot de eigen overtuigingen.

Al blijft de gordel bestaan, vooral in de wil en naar de behoeften van Duitsland's vijand, waar Duitsland in omklemd zit, en die het militarisme tot een noodwendigheid heeft gemaakt, waar het niet dan door een omwenteling aan ontsnappen kan ...

4 maart.

Wie spreekt van een verdelgingsoorlog bewijst alweer niets anders dan de kracht van de waan. Het is weer denken dat het vernietigen, aan individuen en aan levensbronnen, van een volk, het stelsel, de orde, de wetten volgens dewelke dat volk leeft, eveneens treft en te

niet doet. Een systeem echter blijft al zijn waarde bewaren, ook op onwerkzaamheid gesteld, zolang het bewijzen van nut en dienstbaarheid blijft tonen; slechts wanneer het defect blijkt te zijn, verdwijnt het, al is het dan nog steeds voor verbetering vatbaar.

Wat de kracht uitmaakt van een volk, dat is niet het getal eenheden waar dit volk uit bestaat; het is zelfs niet de meer of minder grote bruikbaarheid van die eenheden, individueel of gezamenlijk: het is de wijze waarop die kracht aangewend wordt. En nu spreekt het vanzelf dat die gebruikswijze niet verdwijnt met het verbruikte materiaal, en al haar waarde terugvindt, zodra dat materiaal weer voorhanden is. Het kan zelfs goed gebeuren dat vermindering van materiaal verbetering van de gebruikswijze meebrengt, en het staat in elk geval vast dat deze van het materiaal onafhankelijk is.

De kracht nu, die men in Duitsland breken wil, zij ligt veel minder in de sterkte van haar leger, neen, van heel het Duitse rijk, dan in de organisatie van dat leger en van dat rijk. Dat leger kan men natuurlijk uitroeien, dat rijk tot in het uiterste verarmen; maar dan is de organisatie nog niet dood, die te sterker is naar ze onpersoonlijker wordt. Bewijs het defecte van de organisatie, door het volmaakte van uw eigen organisatie, en dan is de verdelging van Duitsland vanzelf een voldongen feit.

Die organisatie, die men mechanisatie heeft genoemd, is echter, omdat het mechanisatie is, allicht sterk genoeg om een tijd lang in het ijle, en zonder behulp van drijfkracht, in werking te blijven; zodat de totale uitroeiing van het leger en de economische vernietiging misschien het gevolg niet zouden hebben, die men ervan verwacht, althans niet onmiddellijk, zodat de machine wel aan de gang kon blijven tot nieuw materiaal is aangeschaft en bruikbaar gemaakt. In welk geval van de verdelging niets zou overblijven, dan ... de haat, die

er voor zorgen zou, de organisatie nog wat sterker en steviger te maken, en tegen nog ergere stoten bestand.

Het bewijst eens te meer hoe weinig in de toekomst van deze oorlog te verwachten is. Wie ook de overwinning zal behalen, het versterken van wat de oorlog heeft uitgelokt, mogelijk heeft gemaakt, en zolang duren doet: wat dus een eeuwig oorlogsdreigement blijft, zal de eerste zorg en, ja, de eerste plicht zijn van wie thans op het terrein staan.

Tenzij de conferentie, die over de vrede moet beslissen, een maatschappelijke omwenteling en de verantwoordelijkheid ervan op zich nam. Wat natuurlijk in de verste verte niet te denken is, waar het op aan zal komen, niet voor de toekomst van Europa en van de gehele wereld te zorgen, doch elk voor de zijne: egoïsme dat natuurlijk is, en zeer te billijken door de verliezen die elk heeft ondergaan. Wat dan? Deze oorlog heeft voor het mensdom geen zin. Wat trouwens nu juist niet meer diende bewezen ...

23 maart 1916

Kardinaal Mercier.

Bern, 21 maart. Kardinaal Mercier heeft op de brief van generaal von Bissing geantwoord dat de houding der Duitse regering ten aanzien van de uitoefening van het bisschoppelijk recht onwettig is geweest. De Belgische bevolking heeft, gelijk heel de wereld kan getuigen, onder de Duitse overheersing een rustige en waardige houding aangenomen. De kardinaal wijst tenslotte de beschuldiging terug als zou hij de bevolking willen opwinden.

Volgens de Tijd heeft generaal von Bissing bij afwezigheid van kardinaal Mercier, tijdens zijn reis naar Rome, aan de Belgische bisschoppen de volgende brief gezonden:

Uwe doorluchtige hoogwaardigheid zal zich niet verwonderen, als ik u mijn bevreemding te kennen geef ten aanzien van het schrijven der Belgische bisschoppen aan de Duitse. Ik begrijp heel goed dat de daarin voorgedragen gedachten en de inhoud het werk zijn van zijne eminentie kardinaal Mercier. Echter mag ik niet nalaten mijn opmerkingen te maken aan zijn medeondertekenaars. Ik wijs dringend op de gevolgen die de publicatie van deze brief in het buitenland en zijn geheime verspreiding in België na zich zullen slepen. Alleen de beschuldigingen, in de brief vervat, worden als ernstig gehouden, terwijl die, welke bevestigd worden door het Duitse Witboek, als geheel waardeloos worden verklaard; het voorstel om een gerechtelijk onderzoek in te stellen, bewijst het voornemen, om de Duitse bisschoppen verantwoordelijk te stellen voor de daden van hun officiële overheden. Zij hebben het recht en de plicht om zich daarover te beklagen; wat de zogenaamde gruweldaden betreft, bedreven door onze soldaten, en de grieven tegen de bezetting, die zijn zo ongehoord, dat ik weiger om ze te kenschetsen. Ook heeft de Koninklijke regering bij de Heilige Stoel een klacht ingediend betreffende de houding van kardinaal Mercier, met welke houding gij hebt ingestemd door uw handtekening, en wij hopen, dat de houding, door de Heilige Stoel aan te nemen, mij het nemen van maatregelen mijnerzijds zal beletten.

Men deelt ons mede:

De universiteiten in België blijven vooralsnog gesloten, ondanks de pogingen, die het Duitse bestuur aangewend heeft om de leergangen te doen hervatten. Onlangs vergaderde het professorenkorps van de hogescholen te Brussel en te Luik en opnieuw werd er besloten dat er geen college zou gegeven worden, omdat het niet mag zijn, dat het overgrote aantal der studenten, die op het ogenblik met hun leven voor de vrijheid van hun vaderland instaan, zouden benadeeld worden tegenover de thuis gebleven studenten, - en ook omdat men

het wetenschappelijk onderwijs onafhankelijk wil houden. Vroeger werd een dergelijke beslissing genomen aan de hogeschool te Gent en het kan best, dat het gevangen nemen van de in Nederland zo bekende professoren Pirenne en Fredericq van Gent, daarmee in verband staat.

25 maart 1916

Kardinaal Mercier.

Berlijn, 24 maart. Kardinaal Mercier heeft bij de gouverneur-generaal in België op heftige wijze geprotesteerd tegen het volgende voorval en daarbij bedreigd met een klacht in hogere instantie: In de particuliere woning van een secretaris van de kardinaal, die verdacht wordt deel uit te maken van een organisatie voor het smokkelen van brieven, is huiszoeking gehouden.

De kardinaal protesteert daartegen "in naam van de godsdienstvrijheid".

Wolff voegt hieraan toe, dat het verband tussen deze huiszoeking en de godsdienstvrijheid niet duidelijk is en vermoedt, dat de kardinaal misschien in het buitenland de indruk wil wekken, dat het Duitse bestuur een gevaar vormt voor het godsdienstige leven in België. Aangezien hij geen enkel feit daarvoor kan aanvoeren, doet hij moeite er een te vinden.

Hoezeer de kardinaal ook overigens zint op openbare agitatie, blijkt uit het feit dat de buitenlandse pers reeds het antwoord van de kardinaal op de brief van de gouverneur-generaal van 15 dezer wist mede te delen. Bij navraag heeft Wolff vernomen dat dit antwoord op de bestemde plaats nog niet is ontvangen en dat de kardinaal alleen heeft geschreven, dat hij het antwoord eerst voor enige dagen kan zenden.

Kardinaal Mercier.

Berlijn, 24 maart. Julius Bachem, van Het Centrum, schrijft in verband met het geval Mercier in Der Tag: In Duitsland bestaat slechts deze mening, dat het Duitse bestuur in België, dat de vrijheid van uitoefening van de katholieke godsdienst steeds beschermd heeft, in lankmoedigheid tegenover kardinaal Mercier tot aan de uiterste grens is gegaan; voorts, dat in geval het bestuur verdere maatregelen ten opzichte van de kardinaal zou nemen, de aartsbisschop, die zozeer zijn kerkelijke ambt te buiten is gegaan, dat uitsluitend aan zichzelf te wijten zou hebben. De gehele Duitse katholieke, d.w.z. de centrupers deelt deze opvatting.

Maatregelen tegen zijne eminentie kardinaal Mercier.

Een correspondent van de Tijd in België bericht:

Nadat het bestuur van de Duitse bezettingstroepen in België reeds herhaaldelijk moeilijkheden aan personen uit de onmiddellijke omgeving van zijne eminentie kardinaal Mercier, met name kanunnik Francken, heeft bereid, hebben thans Duitse militairen een inval zonder opgave van redenen in de particuliere vertrekken van zijn secretaris gedaan.

Ze zijn daarbij zonder enige inachtneming van vormen opgetreden, hebben schrijfladen en de boekerij onderste boven gehaald en niet gearzeld zich te vergrijpen aan de particuliere correspondentie van de kardinaal en aan gehouden afschriften van brieven. Onmiddellijk nadat deze inbreuk had plaats gehad op de vrijheid, de onaantastbare rechten van het kerkelijk bestuur in België en het ongestoorde verkeer van een lid van het heilig college met zijne heiligheid de Paus (in Italië zelfs gewaarborgd door de garantiewet)

heeft de kardinaal een nota van protest gericht tot de gouverneur-generaal.

In deze nota protesteerde de kardinaal met klem tegen de schending van het zegel, dat alleen Rome kan verbreken en dat hier allerlei gevallen van het forte conscientiae niet beschermd tegen de willekeur van de soldaten. De kardinaal zal aan de opperste rechter in deze, de Heilige Stoel, deze schending door het brutale geweld van het bestuursgeheim der zielen en van kerkelijke zaken signaleren. De drukker van het herderlijk schrijven, dat op de eerste zondag in alle kerken werd voorgelezen en hier en daar betoging uitlokte, is tot gevangenisstraf en geldboete veroordeeld.

26 maart 1916

Voor het Belgische Rode Kruis.

Het Nederlands comité van het Belgische Rode Kruis ontving uit Nederlands-Indië enige giften, waarvoor ambulanceauto's kunnen worden aangekocht voor snel vervoer van gewonden. De gevers hebben verzocht aan deze voertuigen de namen te geven van koning Albert, koningin Elisabeth en generaal Leman.

De heer Cochins, vertegenwoordiger van het Belgische Rode Kruis voor Nederlands-Indië, die van de giften mededeling deed, voegde er een hulde aan de Belgische soevereinen aan toe. Van het begin van de oorlog af – zegt hij – hebben koning Albert en koningin Elisabeth de sympathie en achting verworven niet alleen van hun volk, waarmee zij leed en ontbering delen, maar van de gehele beschaafde wereld.

De Vaticaanse diplomatie geeft zich volgens de Secolo veel moeite om te voorkomen dat er tengevolge van het conflict tussen het

Duitse bestuur in België en kardinaal Mercier, tweespalt zal ontstaan tussen Duitsland en de Heilige Stoel.

De paus zal eerlang de “congregatie voor kerkelijke aangelegenheden” bijeenroepen om de zaak te onderzoeken.

In de provincie Antwerpen heeft de Duitse overheid verordeningen uitgevaardigd, waarbij de handel in granen wordt geregeld en maximumprijzen en opgave van voorraden worden voorgeschreven.

27 maart 1916

Belgisch Rode Kruis.

Brussel, 26 maart. In de senaatszaal heeft onder voorzitterschap van de gouverneur-generaal de algemene vergadering van het Belgische Rode Kruis plaats gevonden. Na opheffing van het centrale comité in april 1915 werd een dwangbeheer ingesteld, dat het indertijd in beslag genomen vermogen van de vereniging in beheer nam.

Hieromtrent is in overeenstemming met de statuten rekening en verantwoording afgelegd, waarvoor décharge is verleend. De geldmiddelen hebben uitsluitend gediend voor de oogmerken, die de Belgische leiding zich ten doel stelde, met name voor de verpleging van gewonden en zieken in het paleislazaret, terwijl de gouverneur-generaal voor de door hem ingevoerde sociale hulpverlening onder de naam “Duitse hulpverlening in België” een nieuw fonds heeft geschapen.

Het antwoord van kardinaal Mercier.

Men schrijft ons uit Zurich:

Het in Lyon verschijnende blad La Nouvelliste weet iets mede te delen over het antwoord, dat kardinaal Mercier gezonden heeft aan

von Bissing. De kardinaal beduidt de Duitse gouverneur, dat hij met het schrijven van zijn vastenbrief voldaan heeft aan zijn hoogste verplichtingen tegenover zijn gelovigen, en dat hij daarbij gedekt is door een onaantastbaar recht, namelijk het recht van de kerkelijke primaat. Even onaantastbaar is zijn overtuiging van bisschop en burger, in de gewraakte vastenbrief uitgesproken, dat het optreden van Duitsland tegenover België een onrecht is. Tenslotte legt de kardinaal er nogmaals de nadruk op, dat de houding van het Belgische volk voor en na de inval der Duitse troepen steeds edel en waardig geweest is.

28 maart 1916

Een besluit der Belgische regering.

Met betrekking tot het moratorium in België en de daaromtrent genomen beschikkingen door het Duitse bewind, heeft de Belgische regering in Le Havre de volgende ambtelijke aankondiging gedaan:

Bij verscheidene besluiten van de Duitse gouverneur in België, zijn wettelijke- of reglements-bepalingen afgeschaft, die door de Belgische wetgevende macht of door de Belgische regering genomen waren tot bescherming van de door de staat van oorlog in gevaar gebrachte rechten en belangen.

Bezorgd om de handhaving van het openbaar krediet en de bescherming van bedoelde rechten en belangen, verklaart de Belgische regering de afschaffing niet te zullen erkennen van:

1°. De koninklijke besluiten van 16 augustus, 28 september en 26 oktober 1914, betreffende verjaring en verval in burgerlijke zaken:

2°. Het koninklijk besluit van 18 augustus 1914 krachtens hetwelk in burgerlijke- en handelszaken, de bepalingen waarbij

vervallenverklaring en vernietiging van rechtswege wegens niet betaling op de gestelde vervaldag worden voorzien, zonder werking zijn gedurende de tijd van oorlog.

De regering zal de nodige maatregelen treffen om te ontheffen van de vervallenverklaringen voorzien bij de wet van 20 mei 1873: de houders van de wisselbrieven die voor de 15^e januari 1916 gemaakt werden en waarvan de aanvaarding of het visa niet geëist werden of zouden worden binnen de wettelijke termijnen, waarvan geen protest zou gedaan zijn of gedaan worden, betekend zou zijn of betekend worden, waarvan de inning niet zou opgevorderd zijn of opgevorderd worden binnen dezelfde termijnen.

Bijgevolg zullen de houders van deze wissels ten volle in staat zijn hun rechten te doen gelden vanaf de bevrijding van het grondgebied.

29 maart 1916

De secretaris van Kardinaal Mercier.

Brussel, 28 maart. Door de huiszoeking bij de particuliere secretaris van kardinaal Mercier, Loncin, is gebleken, dat de verdenking tegen hem volkomen gegrond was. Bewezen is toch dat de organisatie van het "Oeuvre du Mot du Soldat", onder gebruikmaking van cijferadressen, voortdurend berichten tussen België en de vijandelijke fronten verzond en dat Loncin bij die ongeoorloofde berichtendienst zeer nauw betrokken was. Loncin is in hechtenis genomen.

In Vlaamse bladen treffen wij o.a. een bekendmaking aan van generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, waarbij de hoogste prijzen voor de verkoop van gedorst koren, meel, zemelen en brood vanaf nu als volgt worden vastgesteld:

Voor tarwe uit stapelplaats of molen geleverd, 42,95 F per 100 kg; rogge, 26,77 F; masteluin, 28,98 F, ongepelde spelt, 24,42 F.

Voor tarwezemelen uit molen geleverd, 21 F per 100 kg; masteluinzemelen, 20 F; roggezemelen, 18 F.

Voor tarwemeel aan bakkers geleverd, 53,58 F per 100 kg; roggemeel, 34,43 F; masteluinmeel, 36,69 F.

Voor tarwemeel op 60 % of fijner gemalen, aan pasteibakkers geleverd, 80 F per 100 kg.

Voor roggemaal op 60 % of fijner gemalen, aan pasteibakkers geleverd, 80 F per 100 kg.

Voor tarwebrood aan gebruikers geleverd, 47 centiemen per kg.

Deze maximumprijzen worden vanaf 1 april van kracht.